

NASJONAL TILSYNSKAMPANJE OM VELFERD FOR SVIN 2021–2022

PUBLISERT JANUAR 2023

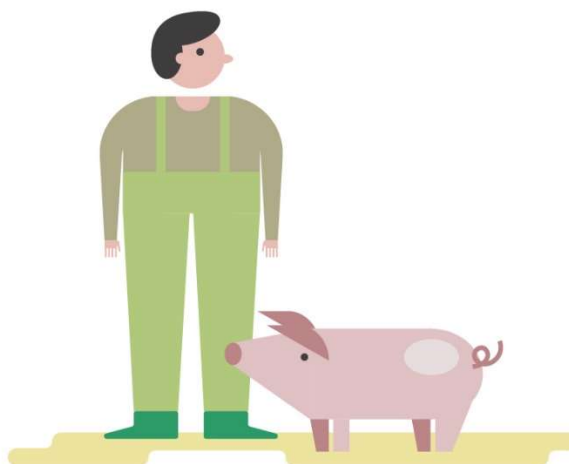

Innhold

1	Innledning	4
2	Sammendrag	6
3	Kampanjen i tall	8
3.1	Antall gjennomførte inspeksjoner	8
3.2	Svinehold med og uten regelbrudd	11
3.3	Hvilke regelbrudd var vanligst?	18
3.4	Oversikt over Mattilsynets reaksjonsformer i kampanjen	21
4	Behandling av syke og skadde dyr	24
4.1	Relevant regelverk	24
4.2	Funn	24
4.3	Vurdering av funnene	31
5	Forebyggende helsearbeid	32
5.1	Relevant regelverk	32
5.2	Funn	32
5.3	Vurdering av funnene	33
6	Dokumentasjon av veterinærmedisinsk behandling og døde dyr	34
6.1	Relevant regelverk	34
6.2	Funn	34
6.3	Vurdering av funnene	35
7	Strø	37
7.1	Relevant regelverk	37
7.2	Funn	37
7.3	Vurdering av funnene	38
8	Rotemateriale	40
8.1	Relevant regelverk	40
8.2	Funn	40
8.3	Vurdering av funnene	41
9	Redebyggingsmateriale	42
9.1	Relevant regelverk	42
9.2	Funn	42
9.3	Vurdering av funnene	43
10	Fiksering av purker ved grising	44

10.1	Relevant regelverk	44
10.2	Funn	44
10.3	Vurdering av funnene	44
11	Arealkrav i binger	46
11.1	Relevant regelverk	46
11.2	Funn	46
11.3	Vurdering av funnene	47
12	Fôringsplass	48
12.1	Relevant regelverk	48
12.2	Funn	48
12.3	Vurdering av funnene	49
13	Vann	51
13.1	Relevant regelverk	51
13.2	Funn	51
13.3	Vurdering av funnene	52
14	Tilsyn med veterinærer	54
14.1	Relevant regelverk	54
14.2	Funn	54
14.3	Vurdering av funnene	55
15	Organisering, bakgrunn og gjennomføring	57
15.1	Organisering av tilsynskampanjen	57
15.2	Bakgrunnen for tilsynskampanjen	57
15.3	Regelverket vi har ført tilsyn etter	57
15.4	Mattilsynets reaksjonsformer for å sikre at regelverket følges	59
15.5	Hvordan ble tilsynskampanjen gjennomført?	60

1 Innledning

Nasjonal tilsynskampanje om velferd for svin 2021–2022

Mattilsynet har i 2021 og 2022 gjennomført en nasjonal tilsynskampanje for å undersøke hvordan det står til med dyrevelferden i norske svinebesetninger. Bakgrunnen for tilsynskampanjen var at et tidligere lokalt tilsynsprosjekt Mattilsynet gjennomførte i Rogaland, og Brennpunkt-filmen «Griseindustriens hemmeligheter» viste at det var behov for bedre kunnskap om hvordan dyrevelferden er i norske svinehold.

Et viktig mål har vært å få oppdatert kunnskap om hvordan griser i Norge har det, hvorvidt dyreholderne og veterinærene etterlever regelverk som har betydning for grisers velferd, og på hvilke områder det er behov for forbedring.

Mattilsynet har inspisert totalt 582 svinebesetninger i hele landet. Det er også sjekket om veterinærer har brukt lokalbedøvelse og smertestillende når de har kastret smågris. Mattilsynet har gjennom disse inspeksjonene fått god kunnskap om hvordan norske griser har det.

Svinevelferd er viktig

«Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger.»

(lov om dyrevelferd § 3)

Formålet med dyrevelferdsloven er å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr. Med dyrevelferd menes ikke bare fravær av lidelse, men også at dyra har det godt og trives i det levestedet de holdes i.

For at en gris skal trives, må den få dekket sine grunnleggende behov. Grisene må derfor ha et godt levested som gir hver gris mulighet til å hvile på bekvemt underlag og materialer til å rote i og undersøke med trynet sitt. Grisene må også ha god tilgang på fôr og vann og ellers få godt tilsyn og stell. Dette er dyreholders ansvar.

Dårlig velferd, uansett årsak, gjør grisen mer mottakelig for sykdom. Og syke griser har det ikke godt. God helse er derfor både en forutsetning for og en følge av god velferd og trivsel. Både forebyggende helsearbeid og behandling av sykdom og skader må derfor inngå som en del av dyrevelferdsarbeidet i et dyrehold.

Dyrevelferdsloven og forskriften om hold av svin setter minimumskrav til forhold som skal bidra til at grisene trives og ikke står i fare for å lide unødvendig. Disse kravene er rettet mot dyreholderne, og Mattilsynet kontrollerer om dyreholderne overholder kravene.

2 Sammendrag

Stor variasjon i hvordan norske griser har det

Mattilsynet har gjennom tilsynskampanjen sett at det er stor variasjon i hvordan norske griser har det.

Det er avdekket ett eller flere regelbrudd i vel halvparten av de inspiserte svinebesetningene. Dette er ikke godt nok. Veldig ofte gjaldt regelbruddene for lite rotemateriale og strø og for dårlig oppfølging av syke og skadde dyr.

Vi har sett at mange svineprodusenter driver bra. Noen driver godt over kravene i regelverket. Andre svineprodusenter driver imidlertid dårlig eller veldig dårlig. De dårligste svineholdene, som har mange regelbrudd, eller gjentakende alvorlige brudd, må få en varig forbedring eller avvikles.

Syke og skadde dyr får ikke god nok oppfølging

Nesten én av fire oppfylte ikke kravene til behandling av syke og skadde dyr. Halthet, halesår og sykdom (inkl. småvokste, «puslete» griser) var de tre lidelsene som oftest ikke fikk god nok behandling.

Når griser ikke får den behandlingen de skal, når de er syke eller skadde, har det stor påvirkning på deres trivsel. Det er vondt for grisen å være syk eller skadet, og Mattilsynet ser svært alvorlig på at så mange som en fjerdedel av svineprodusentene ikke tar seg av syke og skadde griser på en tilfredsstillende måte. Det er for dårlig.

Grisene får ikke nok rotemateriale og strø

Cirka én av tre oppfylte ikke kravene til rotemateriale, og cirka én av fire oppfylte ikke kravene til strø. De vanligste regelbruddene var at det ikke ble gitt nok strø eller rotemateriale. Dette påvirker velferden til veldig mange griser. Vi ser at dyrevelferden på landsbasis kan få et viktig løft hvis kravene til rotemateriale og strø blir bedre etterlevd.

Grisen skal ha en ren, tørr og bekvem liggeplass. Mangel på strø kan blant annet føre til gnagsår, etsing av sår i huden og infeksjoner. Tilstrekkelig strø er derfor viktig både for grisenes trivsel, komfort og helse.

Nok rotemateriale av god nok kvalitet er viktig for grisens mentale helse. Mangel på rotemateriale kan føre til stress og frustrasjon hos den enkelte gris. Dette kan komme til uttrykk gjennom halebiting, som igjen gir fysisk smerte hos andre griser.

Mange av regelbruddene knyttet til behandling av syke og skadde dyr og forebyggende helsearbeid gjaldt halebiting. Ved å sørge for at grisene får mer og bedre rotemateriale, vil ikke bare den enkelte gris få bedre utløp for sin naturlige adferd, som er et dyrevelferdsmessig mål i seg selv, men man vil også kunne redusere antallet griser med for eksempel halesår.

Region øst er best i klassen

Vi ser at det er en langt større andel svineprodusenter som driver i tråd med regelverket, i region øst, enn i de andre regionene. I regionene midt, øst og sør og vest er det gjennomført mange nok inspeksjoner til at vi har et statistisk sammenligningsgrunnlag. I region sør og vest og region midt var

det omtrent like stor andel besetninger med regelbrudd, men i sør og vest fant vi en vesentlig større andel av de mest alvorlige tilfellene.

Av de sammenlignbare regionene, var det i region sør og vest vi avdekket størst andel besetninger med mange regelbrudd og størst andel tilfeller av mangelfull behandling av syke og skadde dyr. Det var også her Mattilsynet har måttet bruke de sterkeste reaksjonsformene.

I region Stor-Oslo var det også en stor andel besetninger med mange regelbrudd og med regelbrudd knyttet til behandling av syke og skadde dyr. Det er imidlertid større usikkerhet knyttet til disse tallene, ettersom grunnlaget er mindre.

Alle veterinærene brukte bedøvelse og smertestillende ved kastrering av gris

Alle veterinærene som fikk kampanjetilsyn, hadde brukt bedøvelse og smertestillende ved kastrering av gris. Dette resultatet er Mattilsynet svært fornøyd med og er det vi forventer av veterinærer som driver praksis i Norge.

Tilfeldig utvalgte besetninger og uvarslede tilsyn gir et godt situasjonsbilde

Mattilsynet har i tilsynskampanjen gjennomført inspeksjoner i 582 svinebesetninger og ført tilsyn med 121 veterinærer som har utført kastrasjoner i disse besetningene. Besetningene som fikk inspeksjon, var tilfeldig plukket ut av Veterinærinstituttet, og inspeksjonene var i all hovedsak uvarslede. Dette gir et godt situasjonsbilde av dyrevelferden i norske svinebesetninger.

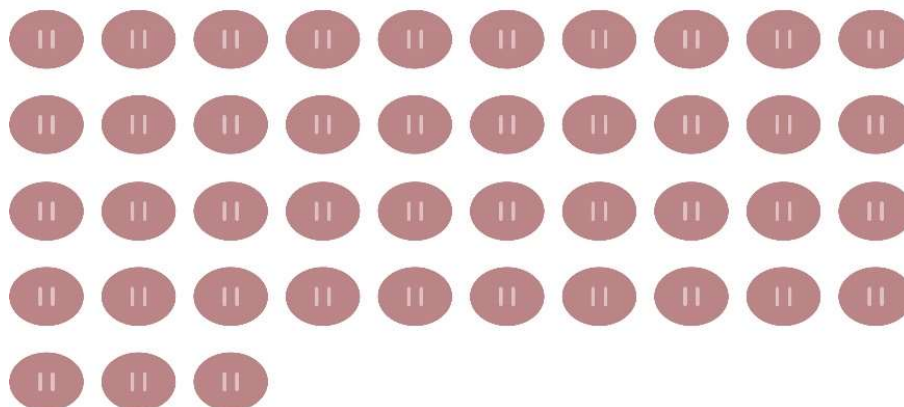
3 Kampanjen i tall

Forklaring til tallgrunnlaget i sluttrapporten, kan du lese mer om i avsnittet [Grunnlaget for tallene i sluttrapporten](#).

3.1 Antall gjennomførte inspeksjoner

Det er gjennomført inspeksjoner i 582 svinehold fra januar 2021 til oktober 2022. 427 inspeksjoner var i slaktegrisbesetninger og 155 var i smågrisbesetninger.

**582 inspiserte
dyrehold**

**427 slaktegris-
besetninger**

**155 smågris-
besetninger**

De aller fleste inspeksjonene var uvarslede. Bare seks inspeksjoner ble varslet på forhånd.

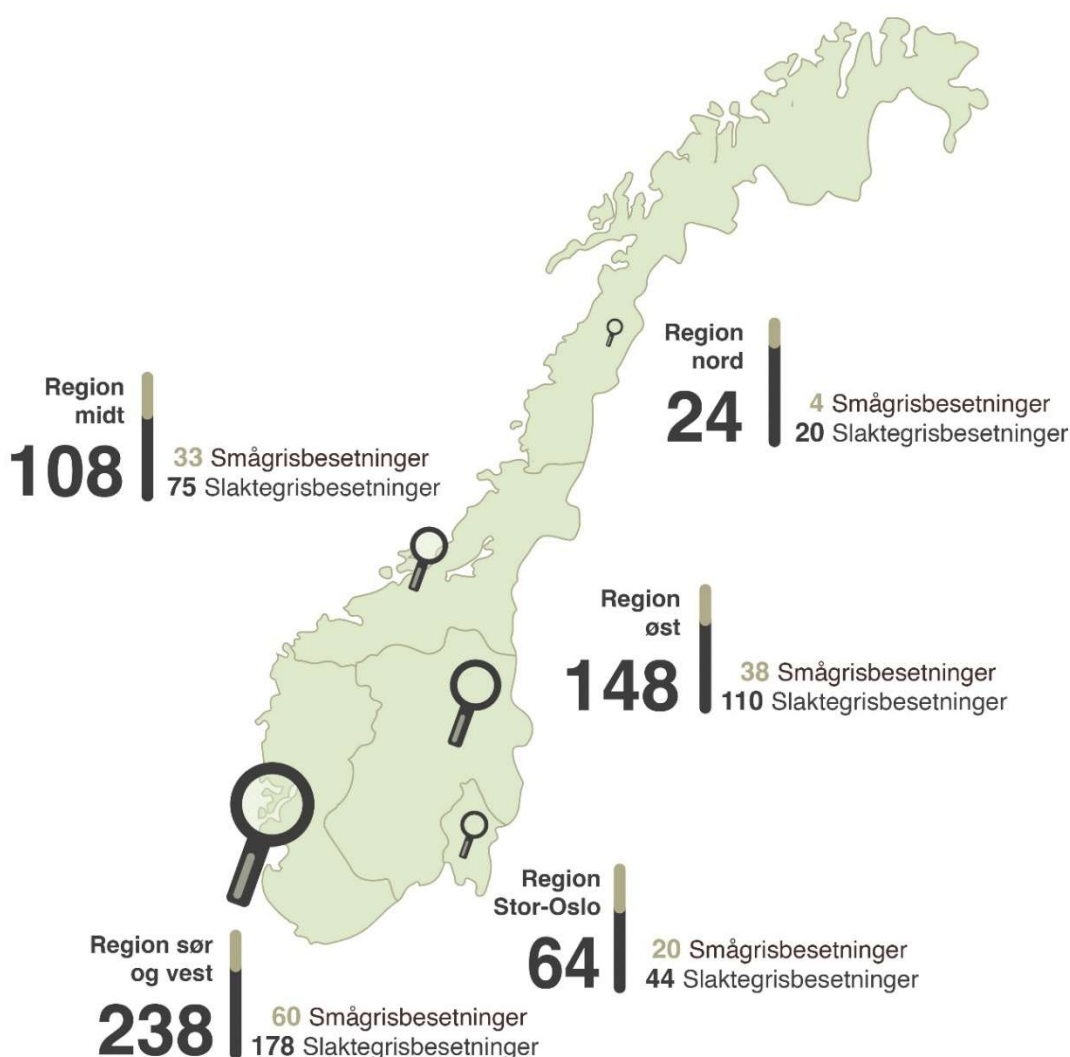
Regelverket stiller minimumskrav

Kravene i regelverket er minimumskrav for dyrevelferd. Det er derfor svært viktig at disse overholdes. Minimumskrav må ikke forveksles med anbefalinger eller optimale forhold. Mattilsynet fører tilsyn med at regelverket blir etterlevd, og kontrollerer at minimumskravene er oppfylt.

At det er avdekket regelbrudd i en svinebesetning, er ikke ensbetydende med at grisene lider. En bonde kan for eksempel ha mangelfull dokumentasjon på veterinærbehandlinger uten at grisene lider av den grunn. Et regelbrudd kan også handle om at grisene ikke er beskyttet mot fare for å bli utsatt for unødige påkjenninger og belastninger.

Antall inspiserte besetninger per region

Vi har inspisert svinehold i hele landet, men flest i regioner med mange svinehold.

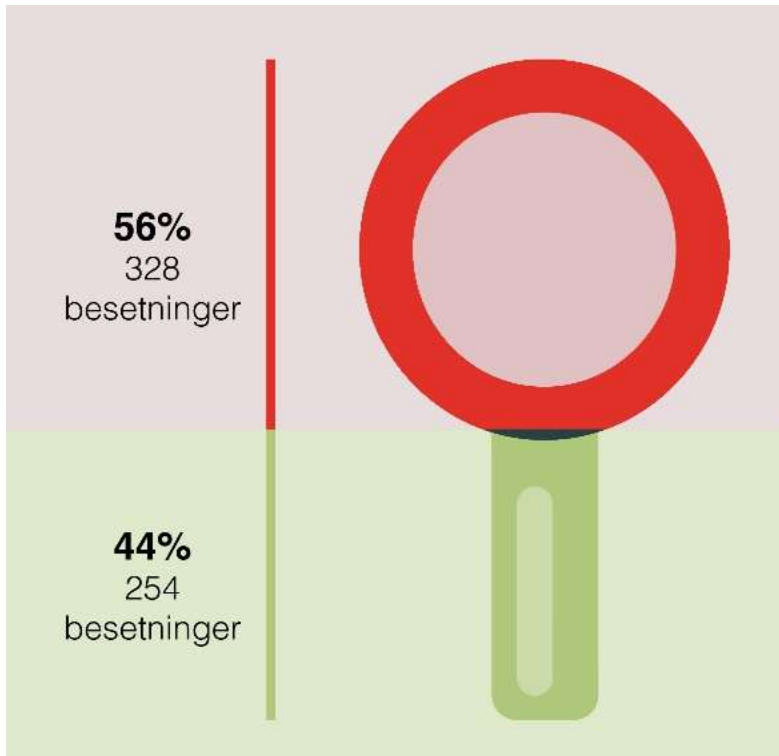
3.2 Svinehold med og uten regelbrudd

I tilsynskampanjen har vi undersøkt om ti dyrevelferdskrav fra forskrift om hold av svin ble overholdt. Disse ti sjekkpunktene ble valgt ut fordi de har stor betydning for grisenes daglige velferd:

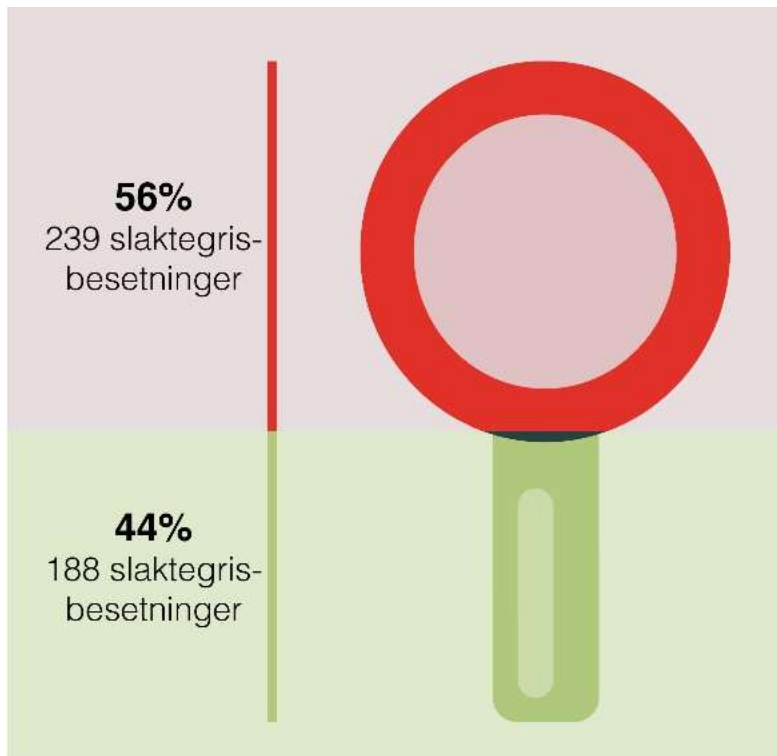
[Les mer om dette i kapittel 15.](#)

Totalt antall svinebesetninger med og uten regelbrudd

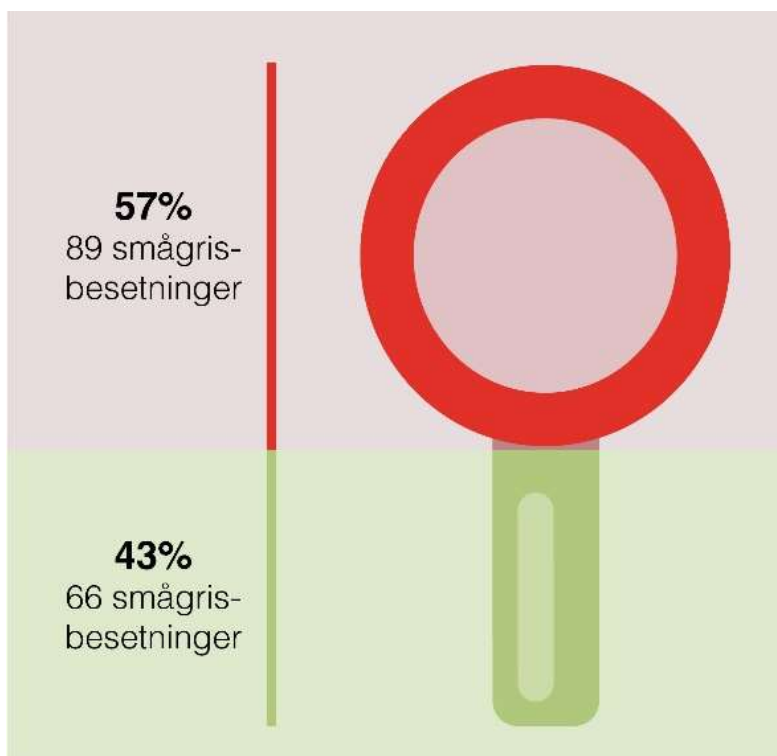

Forklaring til tallgrunnlaget i sluttrapporten, kan du lese mer om i avsnittet [Grunnlaget for tallene i sluttrapporten](#).

Antall slaktegrisbesetninger med og uten regelbrudd

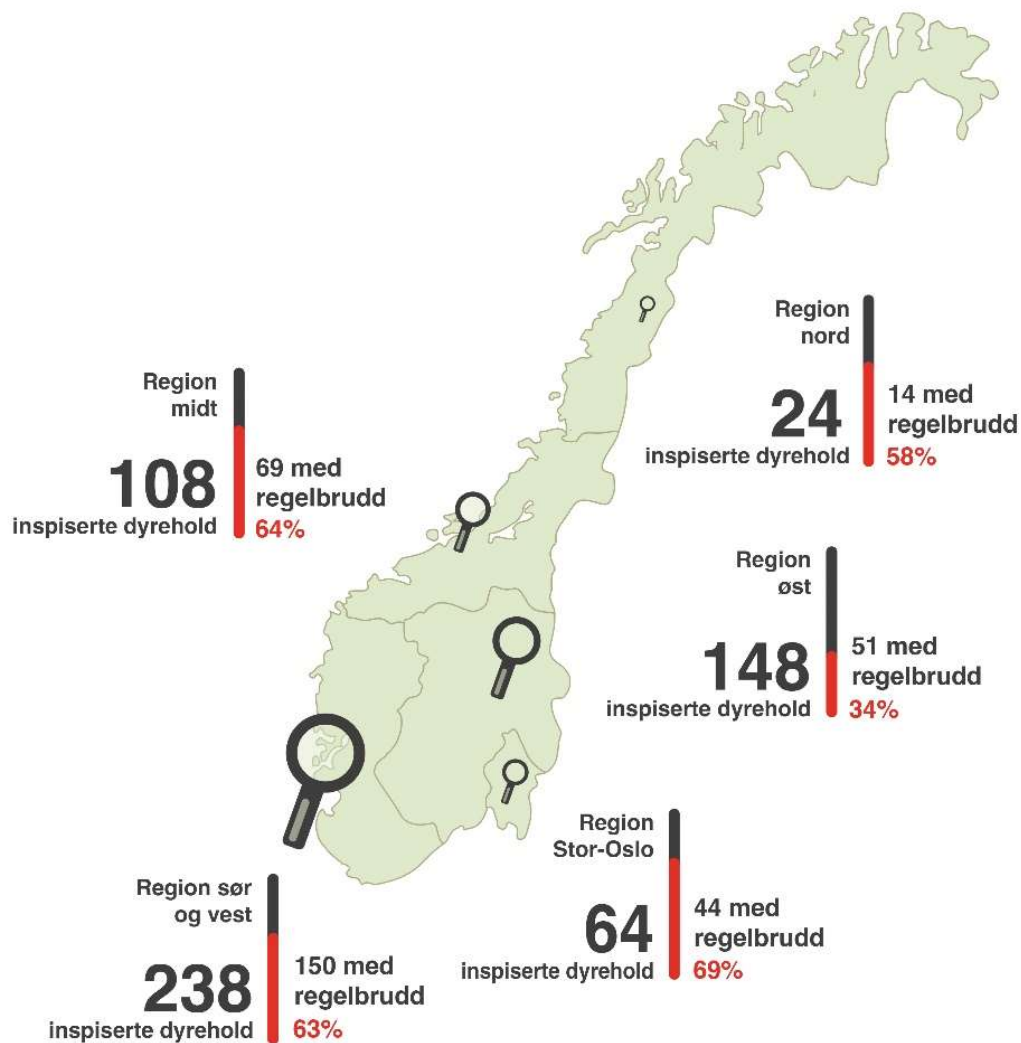

Antall smågrisbesetninger med og uten regelbrudd

Regionale funn - antall svinebesetninger med og uten regelbrudd

Det er kun slaktegrisbesetninger i de tre regionene øst, midt og sør og vest hvor det er utført mange nok inspeksjoner til at resultatene kan sammenlignes statistisk. Vi har likevel valgt å ta med denne totaloversikten for å vise de faktiske resultatene fra kampanjen.

De fleste hadde ingen eller få regelbrudd

I besetningene hvor det ble avdekket regelbrudd, var det vanligst med brudd som angikk ett eller to sjekkpunkter. Det var få besetninger som hadde brudd på mange sjekkpunkter.

Slaktegris: Oversikt over hvor mange sjekkpunkter med regelbrudd vi fant per besetning

Smågris: Oversikt over hvor mange sjekkpunkter med regelbrudd vi fant per besetning

Ser vi samlet på slaktegris- og smågrisbesetningene som hadde regelbrudd (328), hadde:

- 124 besetninger brudd på ett sjekkpunkt
- 88 besetninger brudd på to sjekkpunkter
- 57 besetninger brudd på tre sjekkpunkter
- 59 besetninger brudd på fire eller flere sjekkpunkter

Det var cirka ti prosent av besetningene som hadde brudd på fire eller flere sjekkpunkter. Dette gjaldt både for slaktegrisbesetninger, smågrisbesetninger og totalt.

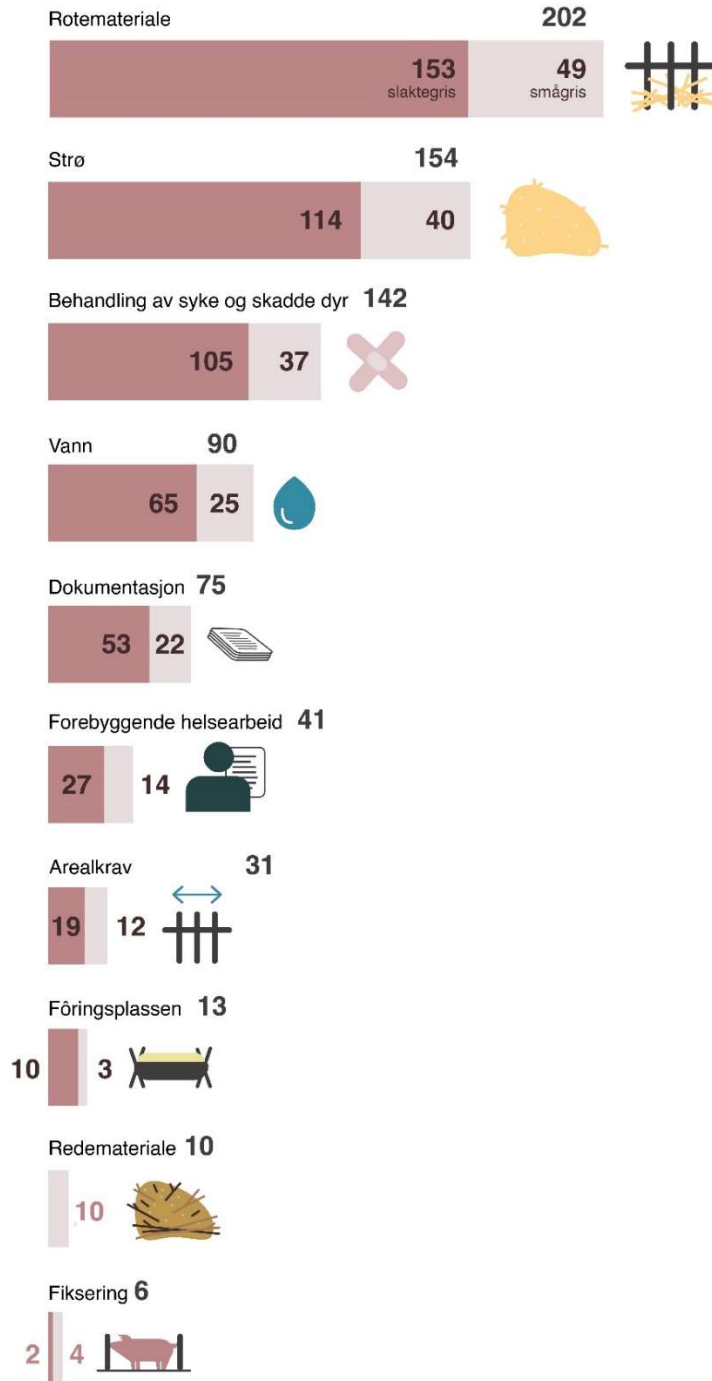
Fordi én dårlig besetning kan slå mer ut på statistikken i regioner eller produksjonsformer med få inspeksjoner, er det bare slaktegrisbesetninger i regionene midt, øst og sør og vest som kan sammenlignes statistisk.

Om lag to prosent av slaktegrisbesetningene som ble inspisert i region øst, hadde fire eller flere sjekkpunkter med regelbrudd. I region midt var tilsvarende tall cirka fem prosent, og i region sør og vest var det om lag 14 prosent. Det var altså en betydelig større andel slaktegrisbesetninger i sør og vest som hadde mange regelbrudd, enn i de sammenlignbare regionene midt og øst.

I region Stor-Oslo var det 23 % av slaktegrisbesetningene som hadde fire eller flere regelbrudd, mens det ikke var noen i region nord. Det er imidlertid større usikkerhet knyttet til hvorvidt besetningene i disse to regionene utgjør et representativt utvalg, siden grunnlaget er lite.

3.3 Hvilke regelbrudd var vanligst?

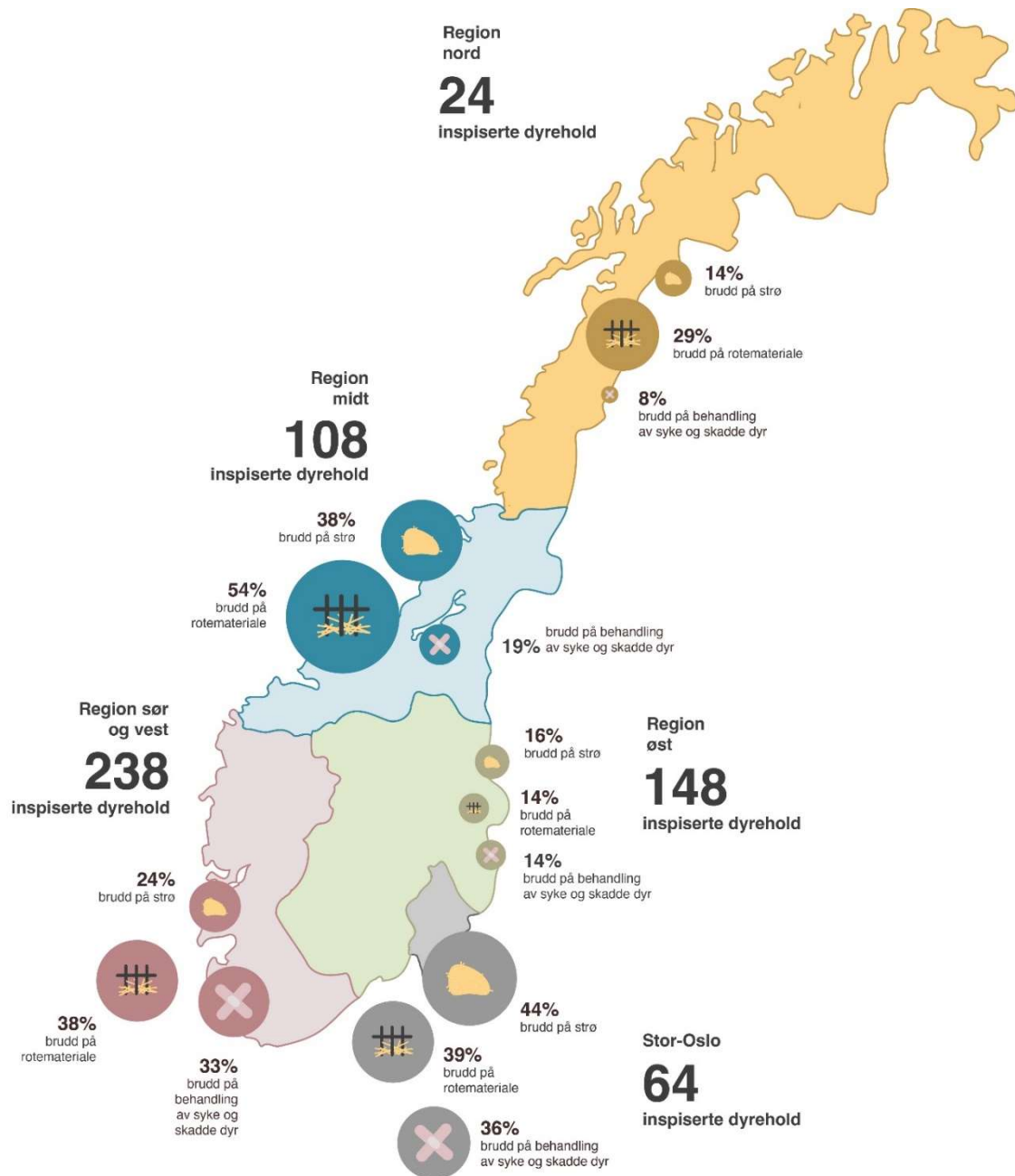
I 328 besetninger ble det avdekket ett eller flere regelbrudd. Det var sjekkpunktene rotmateriale, strø og behandling av syke og skadde dyr som oftest hadde regelbrudd. Dette var likt for både slaktegrisbesetninger og smågrisbesetninger.

Figuren viser hvor mange besetninger som hadde regelbrudd knyttet til de ulike sjekkpunktene.

Det kan ha vært brudd på flere sjekkpunkter i samme besetning, og derfor er summen av antall besetninger med brudd på hvert sjekkpunkt ikke den samme som summen av antall besetninger med regelbrudd totalt. Én besetning kan ha fått flere reaksjoner fra Mattilsynet knyttet til samme sjekkpunkt, men dette vil kun telle som én besetning med brudd på dette sjekkpunktet i denne oversikten.

Regionale funn – fordeling av de tre vanligste kategoriene av regelbrudd

Rotemateriale, strø og behandling av syke og skadde dyr er sjekkpunktene Mattilsynet oftest fant brudd på, når vi ser på resultatene for landet som helhet. Denne figuren viser andelen besetninger med brudd på disse sjekkpunktene i hver region.

Fordi én dårlig besetning kan slå mer ut på statistikken i regioner eller produksjonsformer med få inspeksjoner, er det bare slaktegrisbesetninger i regionene midt, øst og sør og vest som kan sammenlignes statistisk. Vi har likevel valgt å ta med begge produksjonsformene og alle regionene i denne oversikten, for å vise de faktiske resultatene fra kampanjen. Vi gjør oppmerksom på at det er usikkert om utvalget i region nord og region Stor-Oslo er representativt, fordi grunnlaget er lite.

3.4 Oversikt over Mattilsynets reaksjonsformer i kampanjen

Hvis inspektører finner brudd på regelverket ved inspeksjoner, blir dette registrert i Mattilsynets datasystem som enten «ikke tilfredsstillende» eller «alvorlig vanskjøtsel». Forhold i kategorien «alvorlig vanskjøtsel» omfatter tilfeller der flere dyr er døde eller må avlives på grunn av manglende fôring, vanntilgang og stell. Slike saker blir ofte på folkemunne kalt «dyretragedier». Selv om man kan tenke seg at griser som går i møkk eller ikke har fått behandling for sykdom eller skader, har lidd av vanskjøtsel, kommer det altså ikke inn under kategorien «alvorlig vanskjøtsel». Det ble ikke avdekket noen tilfeller av «alvorlig vanskjøtsel» i denne kampanjen.

Når Mattilsynet oppdager at noen bryter reglene for hold av dyr, skal Mattilsynet reagere for å sikre at reglene blir fulgt i framtiden. I de fleste tilfeller vil den som har ansvaret for dyra rette opp feilen når vi har påpekt at man har plikt til det, eller gitt pålegg om utbedring.

Hvis dyreholderen derimot ikke følger opp veiledning eller pålegg, benytter vi det som kalles opptrappende virkemiddelbruk for å oppnå at regelverket etterleves. Dette betyr at vi fatter nye vedtak med «strengere» og mer inngripende reaksjonsformer. Da kan Mattilsynet for eksempel bestemme at dyreholderen må betale tvangsmulkt, eller vi kan gi forbud mot bestemte aktiviteter, avvikle dyreholdet eller ta dyr i midlertidig forvaring. Hvis regelbruddet er svært alvorlig, kan vi gi et overtredelsesgebyr eller anmelde dyreholderen til politiet.

Du kan lese mer om reaksjonsformer i [kapittel 15.4 Mattilsynets reaksjonsformer for å sikre at regelverket følges](#).

Her er en oversikt over hvilke reaksjonsformer vi har brukt, og hvor mange ganger vi har brukt dem

- **Hastevedtak (vedtak uten forhåndsvarsling):** 115
- **Varsler om vedtak:** 525
- **Vedtak:** 334 av de 525 varslede vedtakene ble fattet. Det vil si at 191 varsler om vedtak ble lukket uten å bli fattet. I så godt som alle tilfellene hvor vedtak ikke ble fattet, skyldtes det at bonden ga tilbakemelding om at regelbruddet allerede var rettet opp innen vedtaket skulle fattes. Det var altså ikke slik at vedtakene ikke ble fattet fordi det ikke hadde vært et regelbrudd i utgangspunktet. I denne rapporten forholder vi oss derfor hovedsakelig til antall varsler om vedtak, og ikke antall fattede vedtak.
- **Påpeking av plikt:** 5
- **Skriftlig veiledning:** 279
Det er gitt én eller flere skriftlige veiledninger til 279 svinereprodusenter. Disse fordelte seg på 198 slaktegrisbesetninger og 81 smågrisbesetninger. Noen av de skriftlige veiledningene er gitt ved inspeksjoner hvor det ikke ble avdekket regelbrudd.
- **Tvangsmulkt:** 5

Det ble varslet om tvangsmulkt for å få gjennomført vedtak, i fem besetninger. I tre av disse ble vedtak om tvangsmulkt fattet.

- **Overtredelsesgebyr: 5**

Dette var basert på historikk med gjentagende regelbrudd.

- **Politianmeldelser: 0**

Politianmeldelser er forbeholdt de aller mest alvorlige lovbruddene.

- **Avvikling: 0**

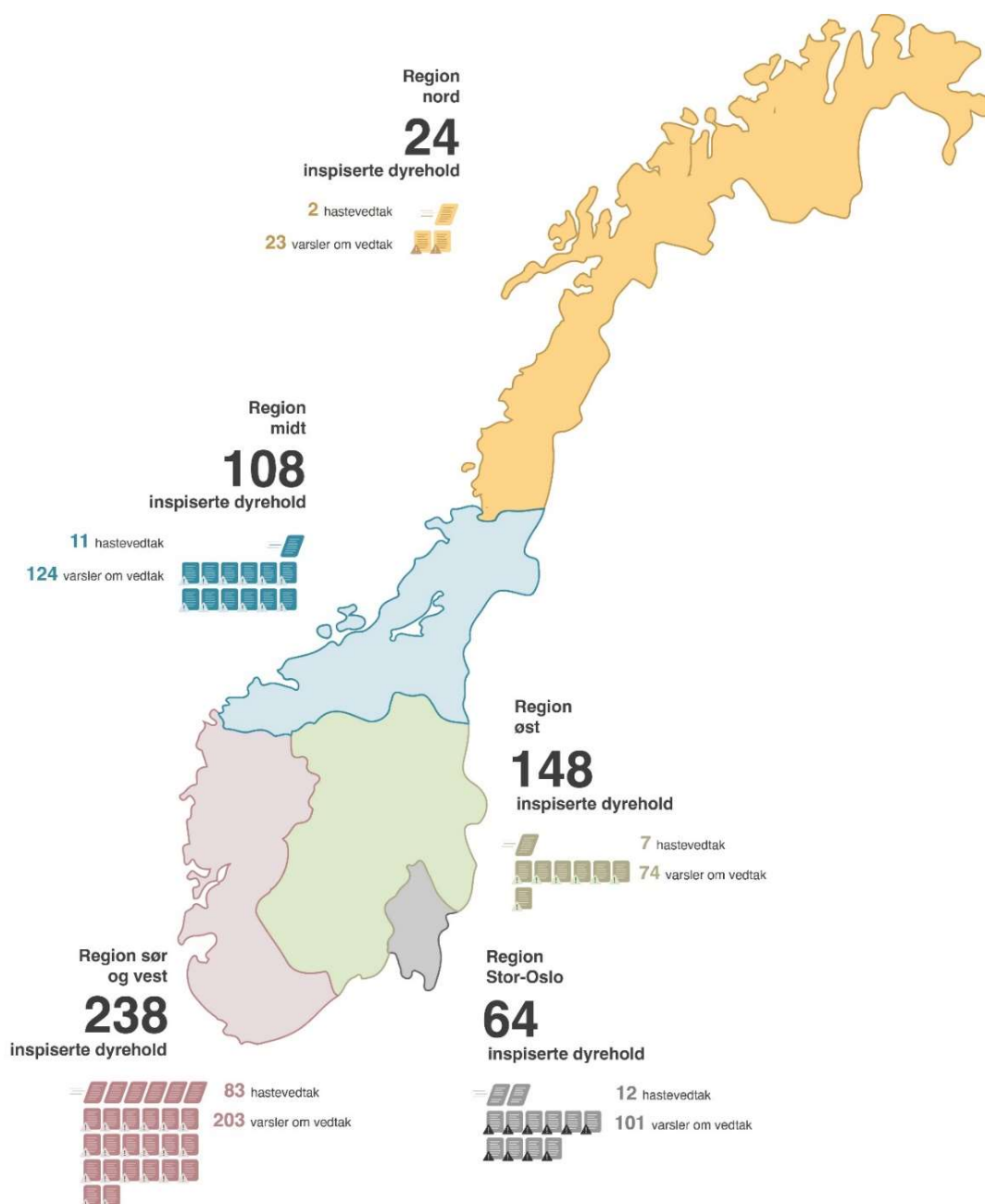
Reaksjonsformen «avvikling» gjelder tilfeller der dyreholdet er helt eller delvis avviklet, men uten at dyreholderen har fått aktivitetsforbud. Det var ingen slike tilfeller i kampanjen.

Aktivitetsforbud innebærer imidlertid helt eller delvis avvikling, slik at de to tilfellene av aktivitetsforbud også har ført til at besetningene ble helt eller delvis avviklet.

- **Reduksjon av dyretall: 0**

- **Aktivitetsforbud: 2**

Regionale funn

Vi ser at region sør og vest har en mye høyere andel hastevedtak enn de sammenlignbare regionene midt og øst. Dette er naturlig ettersom hastevedtak oftest benyttes ved brudd på reglene for behandling av syke og skadde dyr, og region sør og vest hadde en større andel brudd på dette sjekkpunktet enn de to andre regionene.

Alle overtredelsesgebyrer og aktivitetsforbud var i region sør og vest.

Av de fem besetningene som fikk varsel/vedtak om tvangsmulkt, var to i region Stor-Oslo og tre i region sør og vest.

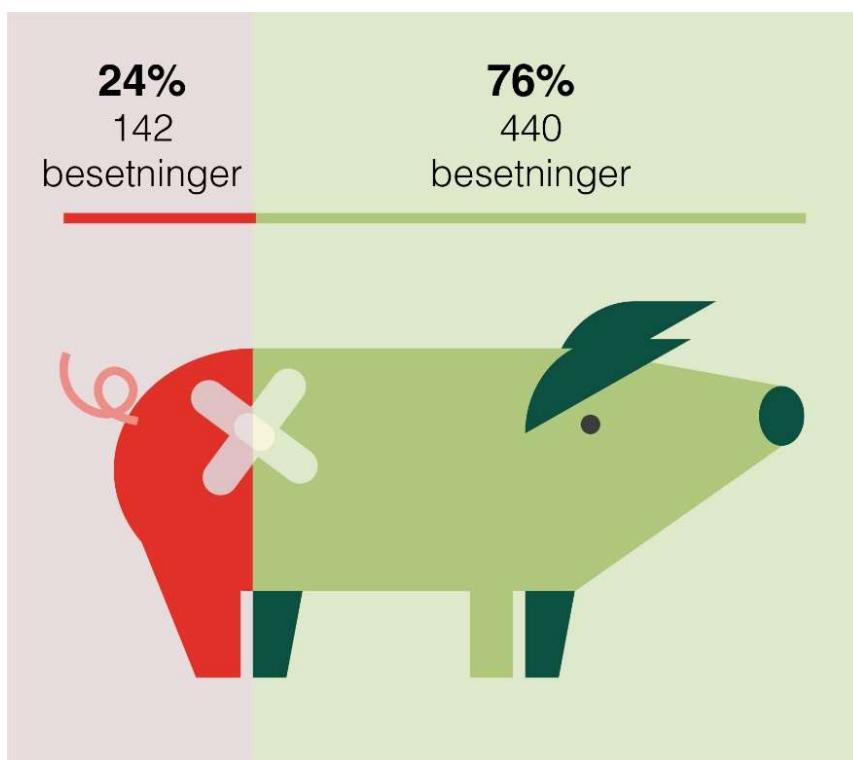
4 Behandling av syke og skadde dyr

4.1 Relevant regelverk

Forskrift om hold av svin § 18 Syke og skadde dyr

Syke og skadde svin skal straks behandles på forsvarlig måte. Ved behov skal veterinær konsulteres. Når det er nødvendig, skal syke eller skadde dyr isoleres i sykebenge med tørr og myk liggeplass, eller avlives. Dersom det fører til unødig lidelse for dyret å leve videre, skal det avlives.

4.2 Funn

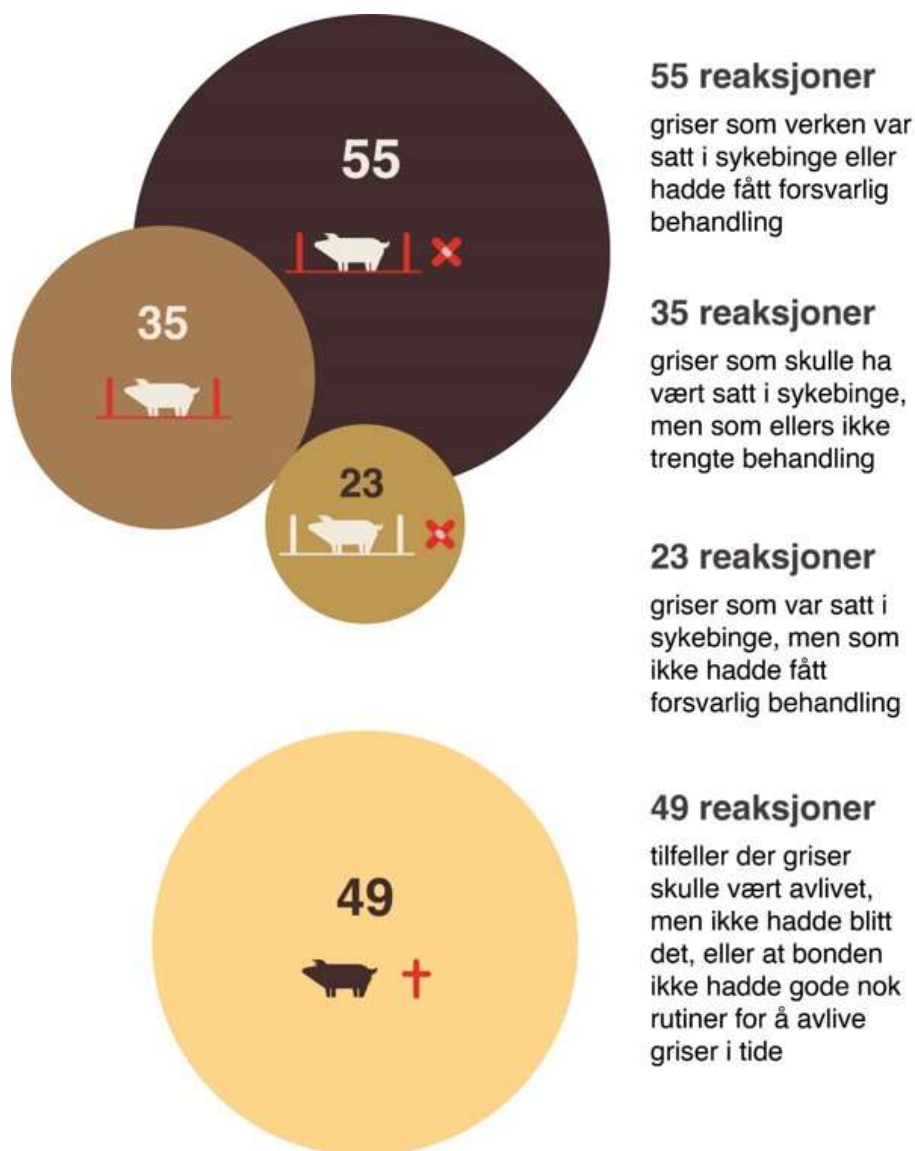
- Det ble tatt 115 hastevedtak. Av disse var 25 avlivingsvedtak.
- Det ble varslet 55 vedtak.
- Regelbruddene var forholdsmessig fordelt mellom slaktegris- og smågrisbesetninger.

Funnene sier ikke noe om forekomst av lidelser

Funnene i kampanjen sier ikke noe om hvor ofte Mattilsynet observerte syke eller skadde griser, men hvor ofte vi observerte at bonden ikke hadde håndtert griser med disse lidelsene på riktig måte. Dersom Mattilsynet ved en inspeksjon observerer syke og skadde griser som er korrekt håndtert av

bonden, registreres ikke dette som et regelverksbrudd. Det er ikke ulovlig å ha en syk gris, men det er ulovlig ikke å gi den forsvarlig behandling.

Årsaker til reaksjoner fra Mattilsynet

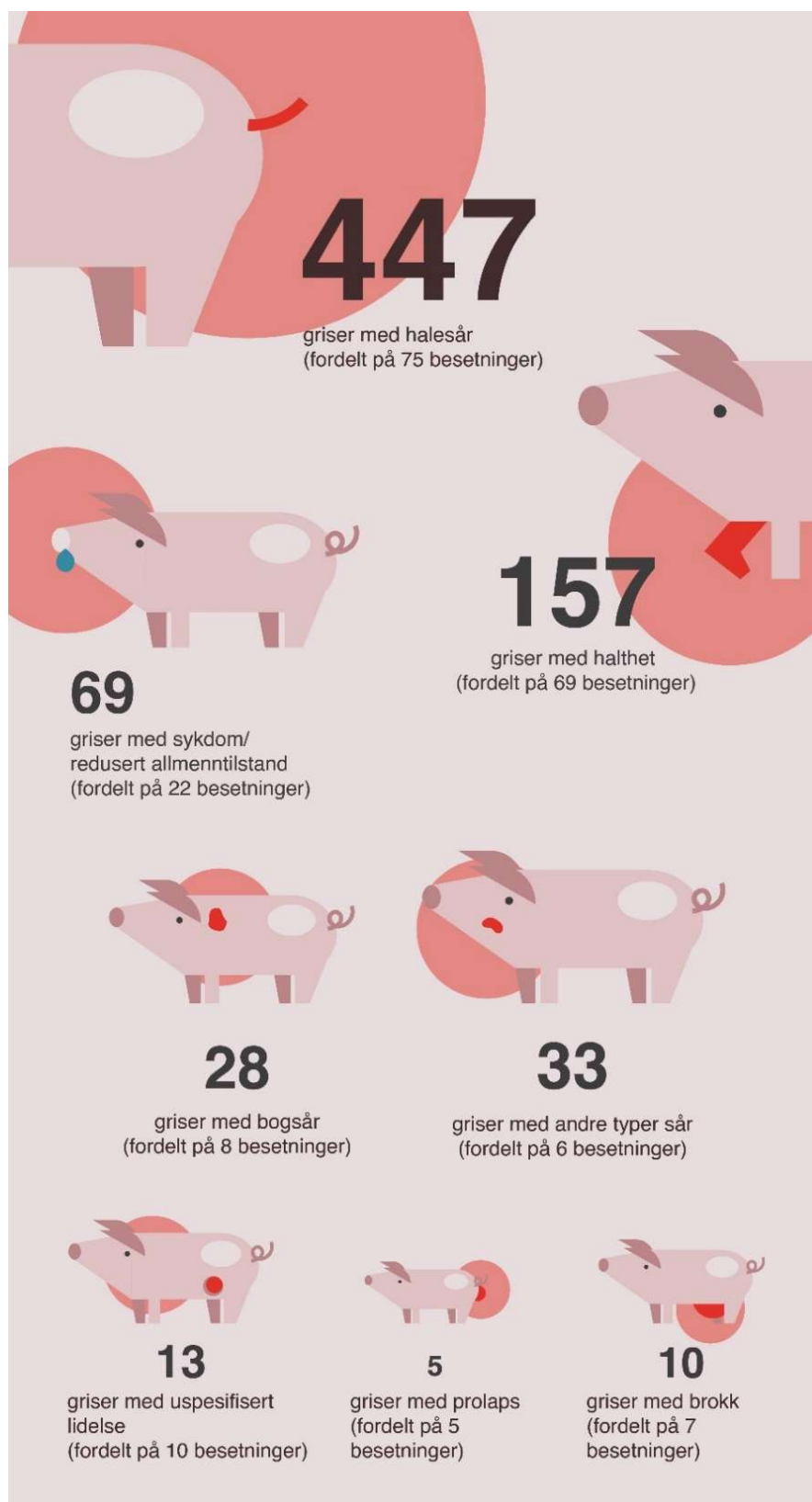

Ett vedtak kan omhandle flere forhold, så det er viktig å merke seg at tallene for årsakene til reaksjoner derfor ikke går opp i det totale antallet hastevedtak og varsel om vedtak.

Oversikt over antall griser med ulike typer lidelser

De tre lidelsene som oftest ikke fikk god nok behandling, var halthet, halesår og sykdom (inkl. småvokste og «puslete» griser).

Blant alle regelbruddene der bonden ikke hadde håndtert syke eller skadde dyr korrekt, var det:

Det reelle antallet griser som ikke har fått riktig behandling, er noe lavere enn summen av griser med alle lidelsene over. Det er fordi én gris kan for eksempel både ha vært halt og syk og vil da gi utslag på begge kategorier. Samme besetning kan også gi utslag på flere av kategoriene. Summen av antall besetninger over er derfor ikke den samme som antall besetninger med brudd på regelverket om syke og skadde dyr.

Avlivingsvedtak

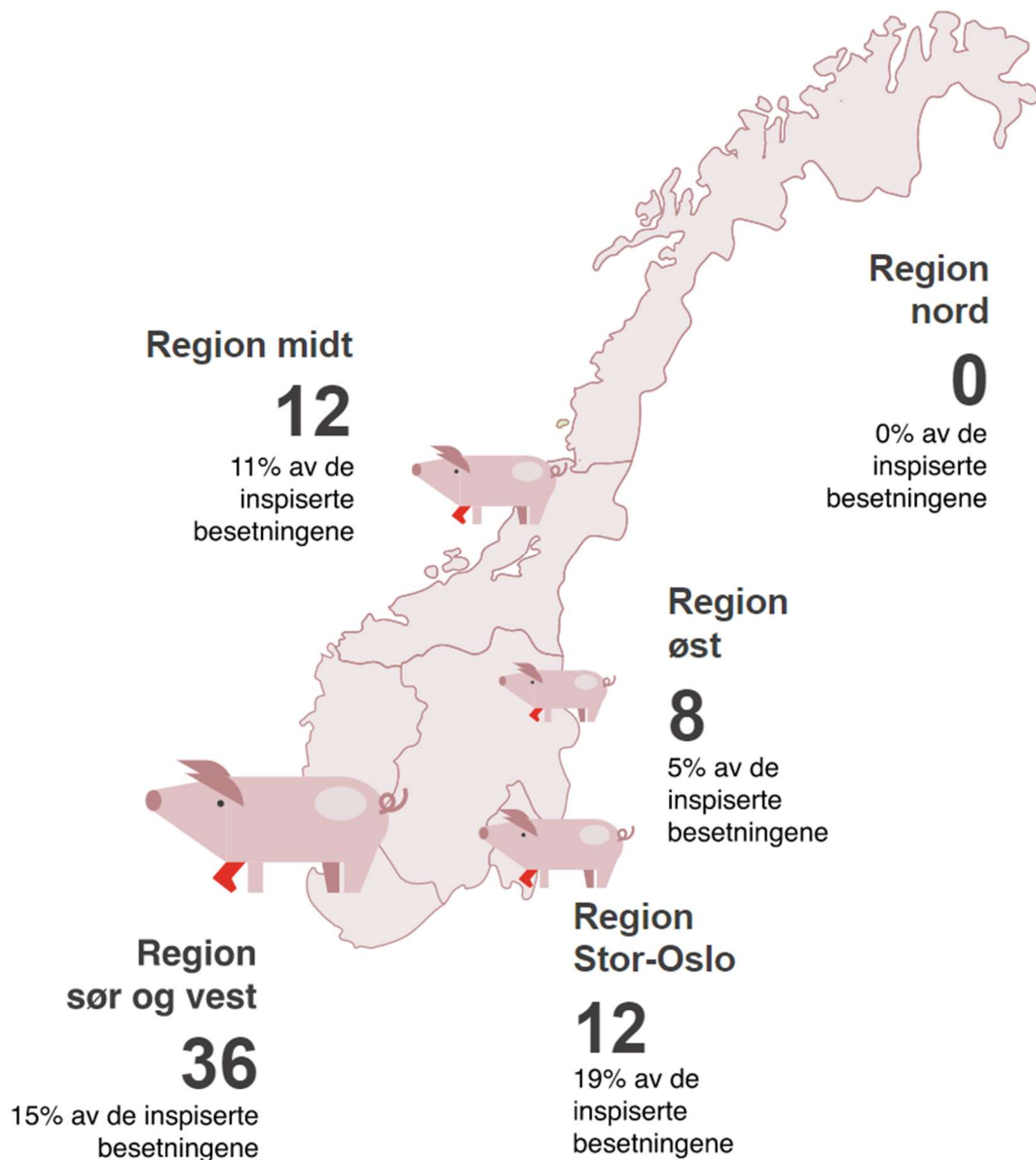
Avlivingsvedtakene var forholdsmessig fordelt mellom smågris- og slaktegrisbesetningene. De skyldtes i all hovedsak haltheter (inkludert griser som ikke klarte å reise seg) og halesår. I slaktegrisbesetningene var det en ganske jevn fordeling mellom haltheter og halesår, mens det i smågrisbesetningene var stor overvekt av haltheter som årsak til avlivingsvedtak. Avlivingsvedtakene gjaldt til sammen 44 griser.

Antall avlivingsvedtak gjenspeiler ikke hvor mange griser som faktisk ble avlivet. Avlivingsvedtak gjelder som regel enkeltgriser som må avlives fordi veterinærbehandling ikke lenger er et alternativ på grunn av skadens eller sykdommens prognose. Mange vedtak gir imidlertid bonden et valg mellom å behandle dyret eller å avlive det. Slike pålegg vil ikke være registrert som avlivingsvedtak, ettersom det finnes andre alternativer å velge for bonden. Ofte velger bonden likevel å avlive dyret, istedenfor å gi det behandling.

Regionale funn for de tre vanligste lidelsene

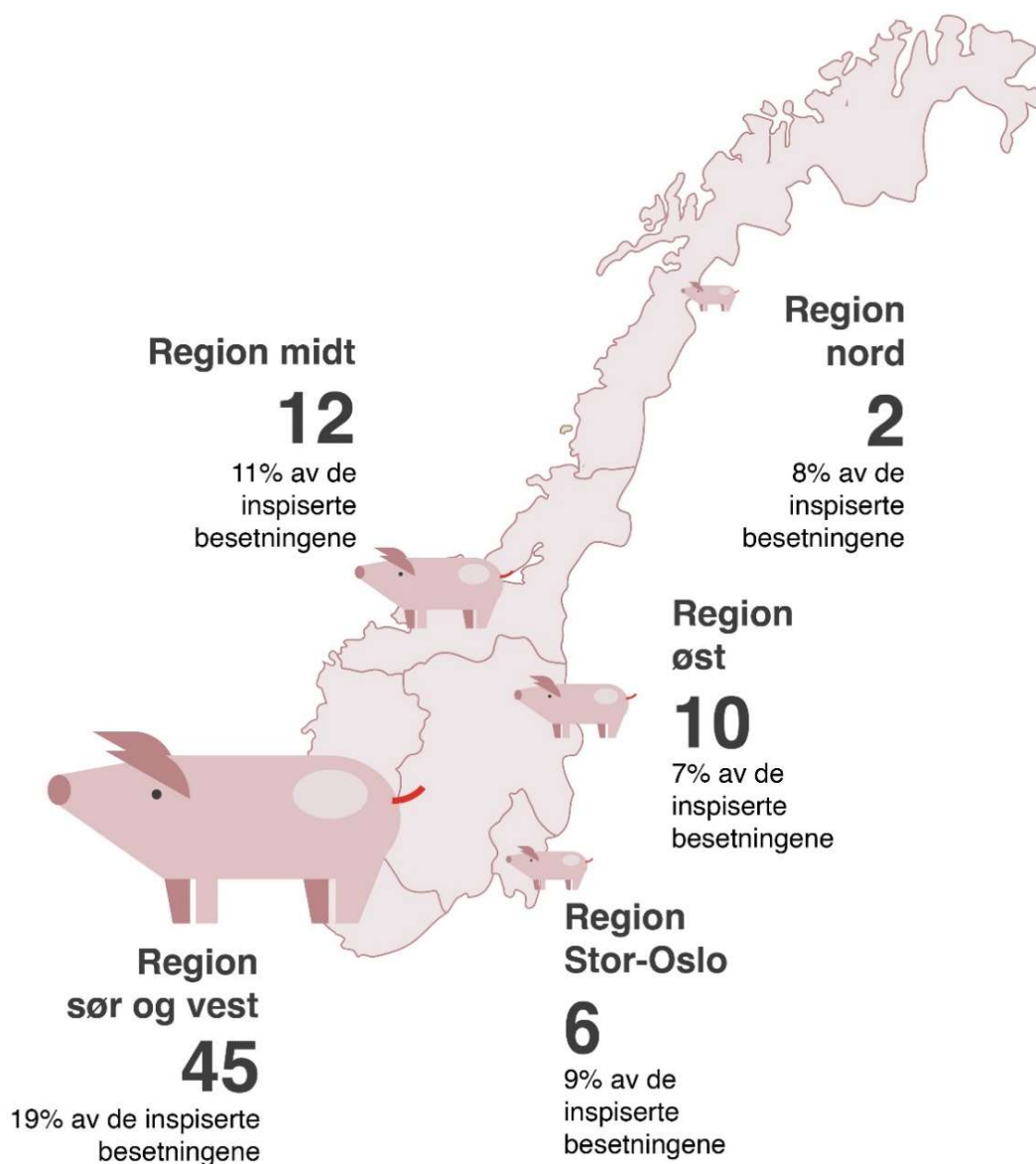
Halthet

Av de 68 besetningene som fikk reaksjoner av Mattilsynet på grunn av feil eller manglende behandling av halthet, var fordelingen mellom regionene slik:

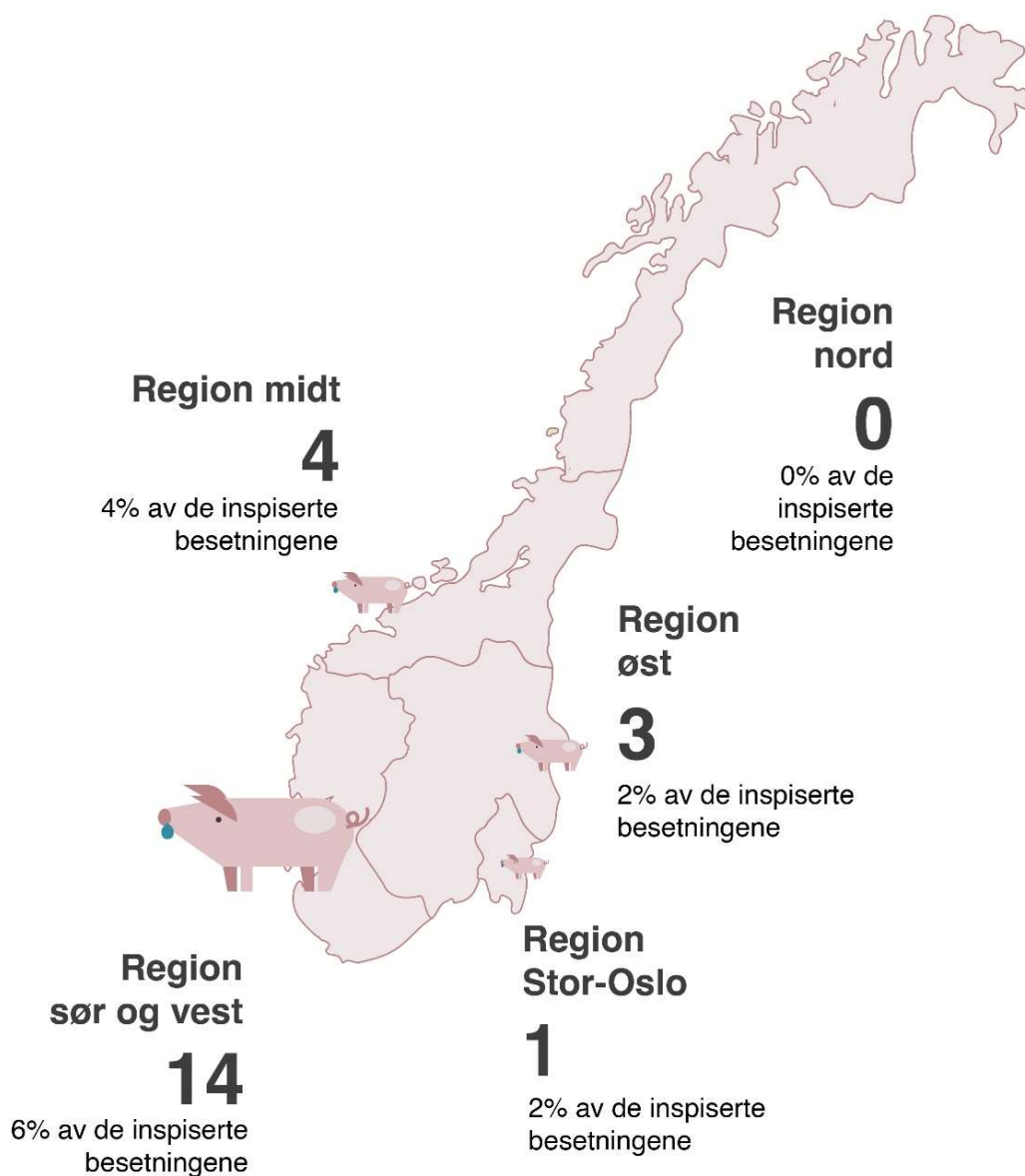
Halesår

Av de 75 besetningene som fikk reaksjoner av Mattilsynet på grunn av feil eller manglende behandling av halesår, var fordelingen mellom regionene slik:

Sykdom/nedsatt allmenntilstand

Av de 22 besetningene som fikk reaksjoner av Mattilsynet på grunn av feil eller manglende behandling av syke griser, var fordelingen mellom regionene slik:

4.3 Vurdering av funnene

Ikke godt nok av svineprodusentene

De høye tallene vi ser på manglende oppfølging av syke og skadde dyr, er det mest alvorlige funnet i kampanjen. I om lag hvert fjerde svinehold vi inspiserte, fant vi regelbrudd som gjaldt mangelfull oppfølging av syke og skadde dyr. Det er ikke godt nok. Syke og skadde dyr skal behandles bedre enn dette.

Mattilsynet oppfordrer svineprodusentene til særlig å iverksette tiltak for å bedre håndteringen av griser med haltheter, halesår og generell sykdom. Det vil gi et viktig løft for dyrevelferden.

Grisene går med sykdom og skader for lenge

De aller fleste bruddene på regelverket gjaldt tilfeller der griser hadde gått med skader uten å ha fått god nok behandling eller blitt avlivet i tide. I mange av disse tilfellene gikk de syke eller skadde grisene også i binger sammen med andre griser. Dette kan føre til en ekstra påkjenning for den syke eller skadde grisen, da de andre grisene kan forverre en skade eller trække på en syk gris som ligger. I noen tilfeller var ikke grisene så skadde at de trengte veterinærbehandling, men hadde behov for å få ro for seg selv i en sykebinge.

For mange dyr ble gående for lenge i sykebinge etter avsluttet behandling med dårlig prognose. I en del tilfeller burde dyret vært avlivet for å stoppe lidelsen når behandlingen ikke førte fram innen rimelig tid. I enkelte besetninger har svineprodusentene oppgitt at de ikke bruker veterinær, men avliver selv ved sykdom eller skader. I slike tilfeller har det likevel hendt at skadde griser har blitt gående i fellesbinge eller sykebinge i påvente av bedring. Dersom man skal avlive griser istedenfor å bruke veterinær, må grisen avlives på det tidspunktet veterinæren normalt skulle ha blitt kontaktet.

Særlig mange regelbrudd i regionene sør og vest og Stor-Oslo

I region sør og vest var det en særlig stor andel av inspeksjonene som avdekket mangelfull behandling av syke og skadde dyr. I region sør og vest har det blitt gjennomført omtrent like mange inspeksjoner som i region midt og region øst til sammen. Resultatene viser at besetningene i sør og vest har omtrent dobbelt så mange reaksjoner fra Mattilsynet for de tre vanligste lidelsene som besetningene i de to andre regionene til sammen.

Region Stor-Oslo hadde også en stor andel brudd på reglene for behandling av syke og skadde dyr. Fordi én dårlig besetning kan slå mer ut på statistikken i regioner eller produksjonsformer med få inspeksjoner, er det bare slaktegrisbesetninger i regionene midt, øst og sør og vest som kan sammenlignes statistisk. Det er derfor knyttet mer usikkerhet til resultatene fra Stor-Oslo.

Mattilsynet forventer at svineprodusentene sikrer håndtering av syke og skadde dyr i tråd med kravene i regelverket.

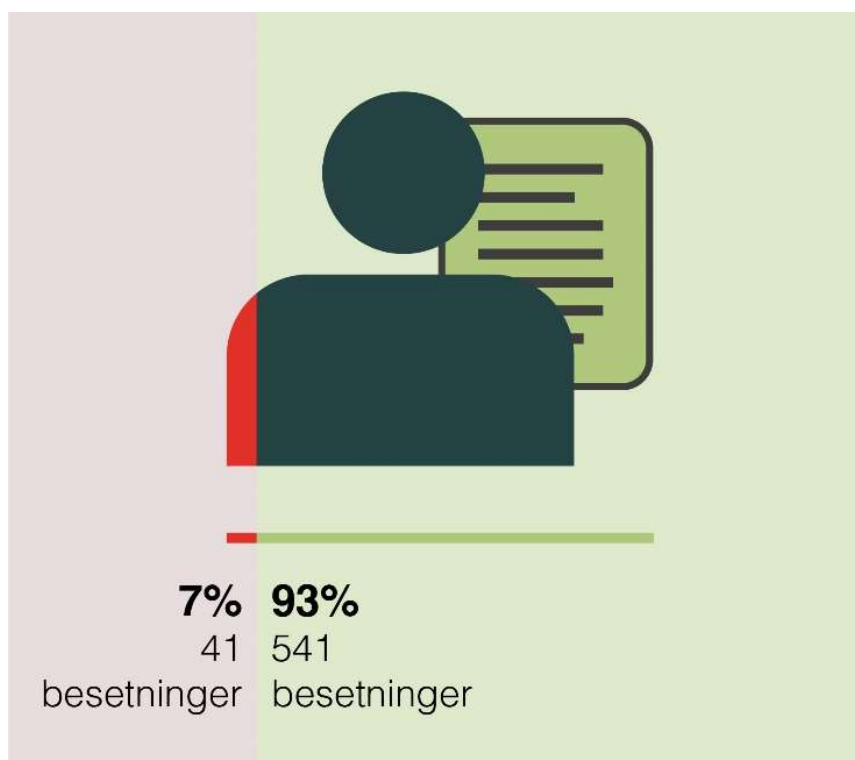
5 Forebyggende helsearbeid

5.1 Relevant regelverk

Forskrift om hold av svin § 19. *Forebyggende helsearbeid*

Forebyggende helsearbeid skal gjennomføres. Dyrenes klauver skal inspiseres regelmessig og beskjæres ved behov. Parasittbelastningen skal overvåkes, og om nødvendig skal dyra behandles mot parasitter. Det skal treffes nødvendige tiltak for å forebygge liggesår, halesår og sår på framknær hos spedgris.

5.2 Funn

- Det ble fattet tre hastevedtak som inkluderte forebyggende helsearbeid, men hovedårsaken til hastevedtakene var manglende behandling av syke og skadde dyr.
- Det ble varslet 32 vedtak.
- Brudd på regelverket som ikke ble fulgt opp med hastevedtak eller varsel om vedtak, ble fulgt opp med skriftlig veiledning.
- Det var litt oftere brudd på regelverket i smågrisbesetninger i forhold til slaktegrisbesetninger.

Årsaker til reaksjoner fra Mattilsynet

I smågrisbesetningene var regelbruddene i de fleste tilfeller knyttet til bogsår hos purker. Andre årsaker var sår på framknær hos smågris og purker med manglende klauvstell.

I slaktegrisbesetningene var det i all hovedsak halebiting som utløste oppfølging fra Mattilsynet om forebyggende helsearbeid.

5.3 Vurdering av funnene

De fleste svineprodusentene driver godt forebyggende helsearbeid

Det er bra at 93 prosent av svineprodusentene driver godt forebyggende helsearbeid.

Å forebygge hale- og bogsår gir bedre dyrevelferd

Alle besetninger skal ha rutiner for forebyggende helsearbeid. Å forebygge sykdom og skader gir bedre dyrevelferd for grisene enn å gi dem behandling når sykdommen eller skaden har oppstått.

De fleste regelbruddene var knyttet til mangelfull forebygging mot halesår hos slaktegris og bogsår hos purker. Halesår er i tillegg en av lidelsene der grisene oftest ikke får den behandlingen de skal (se sjekkpunkt [«Behandling av syke og skadde dyr»](#)). Bedre forebygging av halebiting og bogsår vil kunne spare mange griser for unødvendig lidelse.

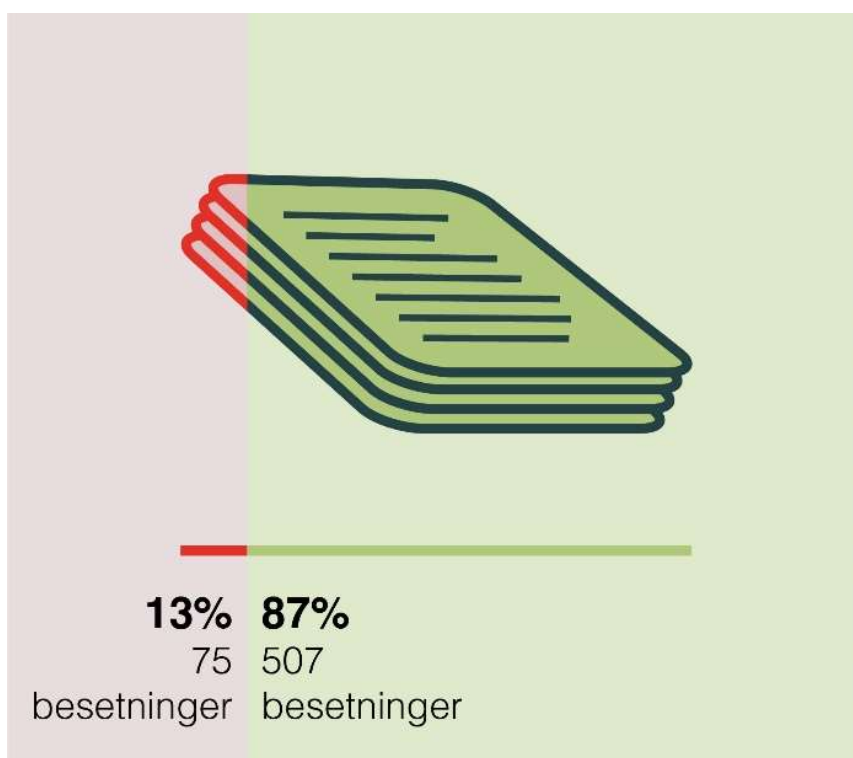
6 Dokumentasjon av veterinærmedisinsk behandling og døde dyr

6.1 Relevant regelverk

Forskrift om velferd for produksjonsdyr § 6 Dokumentasjon

- Eier eller innehaver av dyr skal dokumentere all veterinærmedisinsk behandling av dyrene og antall døde dyr funnet ved hvert tilsyn etter § 5.
- Nedtegnelsene skal oppbevares i minimum tre år. Dokumentasjonen skal være tilgjengelig for Mattilsynet ved inspeksjon og ellers på forespørsel.

6.2 Funn

- Det ble ikke fattet noen hastevedtak.
- Det ble varselet 38 vedtak.
- Mattilsynets reaksjonsform «påpeking av plikt» ble brukt fem ganger.
- Regelbruddene som ikke ble fulgt opp med varsel om vedtak eller påpeking av plikt, ble fulgt opp med skriftlig veiledning.
- Regelbruddene var forholdsmessig fordelt mellom slaktegris- og smågrisbesetningene.

Årsaker til reaksjoner fra Mattilsynet

De tre vanligste regelbruddene var manglende registrering av antall døde dyr, total mangel på dokumentasjon og manglende oppføring av medisinbruk. Det var de samme årsakene til reaksjoner fra Mattilsynet som gikk igjen i begge produksjonsformer, men i noe ulikt omfang.

I slaktegrisbesetningene var den hyppigste årsaken til reaksjon fra Mattilsynet total mangel på dokumentasjon, etterfulgt av manglende oversikt over døde dyr. Nesten alle tilfellene av total mangel på dokumentasjon forekom i slaktegrisbesetninger.

I smågrisbesetningene var det vanligst med manglende registrering av antall døde dyr, etterfulgt av manglende registrering av medisinbruk.

Veiledning ble hovedsakelig gitt fordi registreringen av antall døde dyr ikke var tilfredsstillende. For eksempel brukte bonden kvitteringer fra Biosirk eller skrev antallet døde griser på en tavle og visket ut opplysningene når bingen ble tømt. Det var også en del som hadde registreringer på antall døde dyr eller medisineringer, men opplysningene ble ikke ført fortløpende eller var ufullstendige. Veiledning eller påpeking av plikt ble også brukt dersom bonden ikke oppbevarte dokumentasjonen lenge nok.

Best dokumentasjon i region øst

Antallet reaksjoner fra Mattilsynet står i de fleste regionene i forhold til andel inspeksjoner gjennomført i regionen. I region øst er imidlertid andelen svineprodusenter som ikke har dokumentasjon i tråd med regelverket, bare halvparten så stor som i de andre regionene.

6.3 Vurdering av funnene

Slaktegrisprodusenter har størst forbedringspotensial

De aller fleste svineprodusentene hadde god oversikt over behandlinger gjennomført i besetningen og registrerte fortløpende antall døde dyr. Det var i all hovedsak i slaktegrisbesetninger vi fant tilfeller av total mangel på dokumentasjon.

Dokumentasjonen er viktig for helsearbeidet

Det er viktig å registrere alle behandlinger og døde dyr for å kunne følge med på utviklingen av helsesituasjonen i besetningen. Slik er det mulig å identifisere sykdomsproblemer og iverksette gode og riktige forebyggende tiltak mot sykdom på et tidlig tidspunkt. Det er også viktig at bonden har oversikt over medisinbruk, slik at dyr med legemiddelrester i kroppen ikke sendes til slakt.

Kvitteringer fra Biosirk er ikke godt nok

Gjennom inspeksjonene i kampanjen har vi erfart at det er for dårlig kjent at kvitteringer fra Biosirk ikke er tilstrekkelig som dokumentasjon på antall døde dyr. Registreringene skal skje fortløpende etter hvert tilsyn i fjøset. Det skal ikke vente til man får en kvittering fra Biosirk etter kadaverhåndtering.

Bonden kan velge system, men registreringene skal skje fortløpende og oppbevares i tre år

Det finnes mange systemer bonden kan bruke for å registrere medisinske behandlinger og antall døde dyr, som for eksempel «Helsekort for gris» fra Animalia. Bonden kan også bruke en hvilken som helst bok for registreringer. Disse registreringene skal føres fortløpende og beholdes i tre år. Opplysningene skal ikke kastes selv om grisen er slaktet eller solgt. Hvis man fører antall døde griser

på en tavle som er festet til bingevæggen, må dette overføres til en bok (eller annen mer permanent registreringsløsning) før dataene viskes ut.

7 Strø

7.1 Relevant regelverk

Forskrift om hold av svin § 8. *Oppstalling – binger, gulv etc.*

- Svin skal ha adgang til en bekvem, tørr, ren og trekkfri liggeplass med passe temperatur. Dyra skal kunne legge seg, hvile og reise seg normalt.
- Svin skal ha separat liggeplass og gjødselplass, hvor en mindre del av fôrtroa kan være over gjødselplassen. Utforming av binger skal være slik at strø kan brukes. Golvet skal ha en plan, ikke glatt overflate. Det skal være tett gulv, dypstrø eller talle på liggeplassen, og arealet skal være så stort at alle dyra kan ligge samtidig.

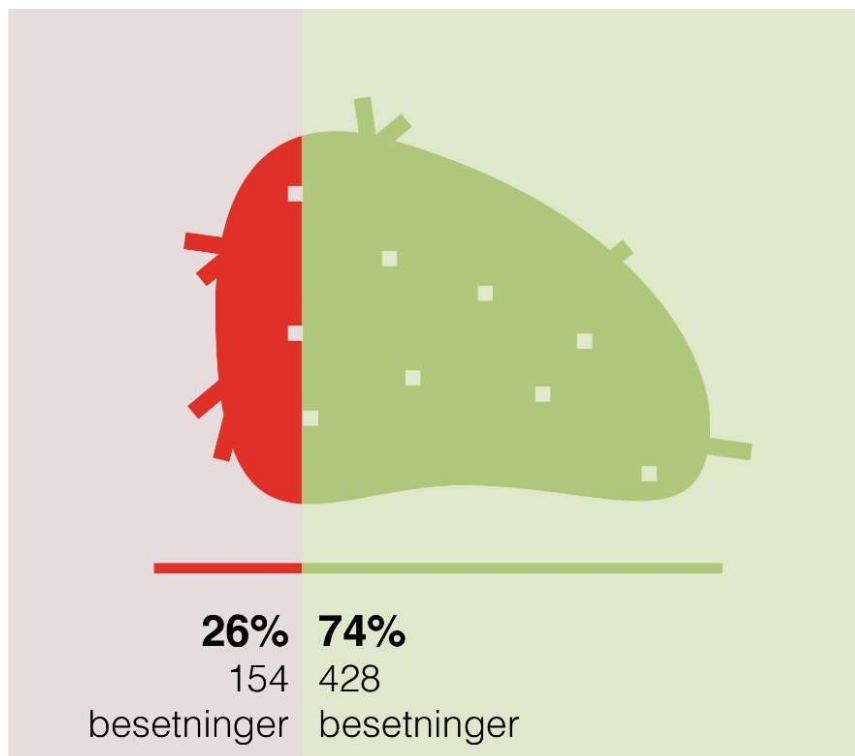
Forskrift om hold av svin § 25. *Spesielle bestemmelser for purker og ungpurker*

- Det skal brukes rikelig med strø i fødebingene.

Forskrift om hold av svin, § 20. *Renhold første ledd*

- Det skal være godt renhold i husdyrrom. Utgjødsling skal skje hver dag. Kravet om daglig utgjødsling gjelder ikke dyr som går på talle eller dypstrø, eller for bingeløsninger med liggebåser. Strø skal brukes i nødvendig utstrekning for å holde dyra tørre og rene, og i slik utstrekning at det alltid er strø på liggeplassen. Talle skal strøs etter behov.

7.2 Funn

- Det ble fattet ett hastevedtak.
- Det ble varslet 141 vedtak.
- Regelbrudd som ikke ble fulgt opp med hastevedtak eller varsel om vedtak, ble fulgt opp med skriftlig veiledning.
- Regelbruddene var forholdsmessig fordelt mellom slaktegris- og smågrisbesetningene.

Årsaker til reaksjoner fra Mattilsynet

Hovedårsaken til reaksjon fra Mattilsynet var at det var brukt for lite strø og/eller at det var vått og møkkete i bingene.

Om lag to tredjedeler av vedtakene gjaldt alle eller flertallet av bingene i besetningen. Resten gjaldt enkeltbinger eller enkelte bingetyper.

19 ganger måtte Mattilsynet varsle vedtak på grunn av totalt fravær av strø. I elleve av tilfellene var det totalt fravær i alle eller flertallet av bingene, mens i åtte tilfeller var det totalt fravær i enkeltbinger eller enkelte bingetyper. De øvrige reaksjonene gjaldt tilfeller der det var brukt noe strø, men hvor det enten ble tildelt for liten mengde om gangen eller for sjelden. I cirka halvparten av tilfellene hvor det var brukt for lite strø, var det også vått og/eller møkkete i noen eller alle bingene.

I smågrisbesetningene var det særlig fødebinger som utpekte seg for regelbruddene som angikk enkeltbinger eller enkelte bingetyper. Der var det gjerne brukt noe strø, men ikke nok til å oppfylle kravet om *rikelig* med strø i fødebinger. I slaktegrisbesetningene var tilsvarende regelbrudd som regel forårsaket av at bonden tildelte en fast mengde strø i alle bingene, uten å vurdere om det var behov for mer strø i enkelte binger.

Flest alvorlige tilfeller i sør og vest

Av de elleve tilfellene hvor det var totalt fravær av strø i alle eller flertallet av bingene, var åtte i region sør og vest, mens bare tre slike tilfeller ble avdekket i de andre regionene til sammen.

7.3 Vurdering av funnene

Det er behov for forbedring av strørutinene i mange svinehold

Svineprodusentene har fått informasjon om kampanjen med lenke til [Fagstøtte for inspektører](#) der inspeksjon og vurdering av strømengde er grundig forklart. De har dermed hatt gode muligheter til å oppdatere sine strørutiner i forkant av kampanjen. Likevel avdekket kampanjen at én av fire svineprodusenter brøt regelverket for bruk av strø.

Mattilsynet oppfordrer svineprodusenter til å iverksette tiltak som bedrer regelverksetterlevelsen på dette punktet.

Noen binger trenger ekstra mye strø

For at grisen skal trives, er det viktig at den kan ligge komfortabelt. Nyfødte griser, griser som skal føde eller nylig har født, og syke eller skadde griser har et særlig behov for komfortabelt underlag på liggeplassen. Det er derfor viktig at smågrisprodusenter oppfyller kravet om *rikelig* med strø i fødebinger, og at alle svineprodusenter sørger for ekstra strø i sykebingene.

Vått eller møkkete liggeunderlag kan føre til at grisene blir våte og taper varme. Urin og avføring kan etse på huden og føre til sår og infeksjoner. Mange av regelbruddene som ble avdekket i kampanjen, skyldtes at det var for lite strø, vått eller møkkete i enkelte binger. Noen ganger hender det at en og annen gris liker å tisse på liggearealet, det kan være en bing med en lekk drikkenippel, eller det kan være enkeltbinger med litt feil helning på gulvet, slik at det lettere blir vått eller møkkete. I slike problembinger må man tildele mer strø enn det man gjør i de øvrige bingene, fram til den urenlige grisen er slaktet eller lekkasjen eller eventuelle andre årsaker til problemet er rettet opp i. Vi ser et stort forbedringspotensial når det gjelder individuell tilpassing av strømengde til den enkelte bing.

Gjødseltrekket er ingen unnskyldning

Noen svineprodusenter har fortalt at de ikke kan bruke tilstrekkelig med strø fordi de får problemer med gjødseltrekket. Det er imidlertid mange svineprodusenter som har gjødseltrekk som er gamle og dårlig tilpasset god strømengde, men som likevel har funnet løsninger for hvordan de kan bruke nok strø til grisene, uten at det blir et problem for gjødseltrekket. Det er uansett bondens ansvar å sørge for at det brukes «tekniske løsninger for utgjødsling og gjødselhåndtering som tillater bruk av tilstrekkelige mengder strø i dyrerom» (forskrift om hold av svin §7 sjetten ledd første punktum).

Bønder må kjenne regelverket

Regelverket har lenge hatt krav om bekvem, tørr, ren og trekkfri liggeplass, og det er bondens ansvar å sørge for dette. Mattilsynet var likevel forberedt på at vi kunne komme til å avdekke en del mangelfull bruk av strø, fordi dette er et punkt som i liten grad har blitt sjekket av Mattilsynet tidligere, utover det at grisene skal være tørre og rene. Mattilsynet har ikke tidligere på landsbasis inspisert at liggeplassen også skal være bekvem, og forklart hva som ligger i dette begrepet. Svineprodusentene hadde imidlertid mulighet til å lese om dette i [Fagstøtte for inspektører](#), som de fikk tilgang til i forkant av kampanjen.

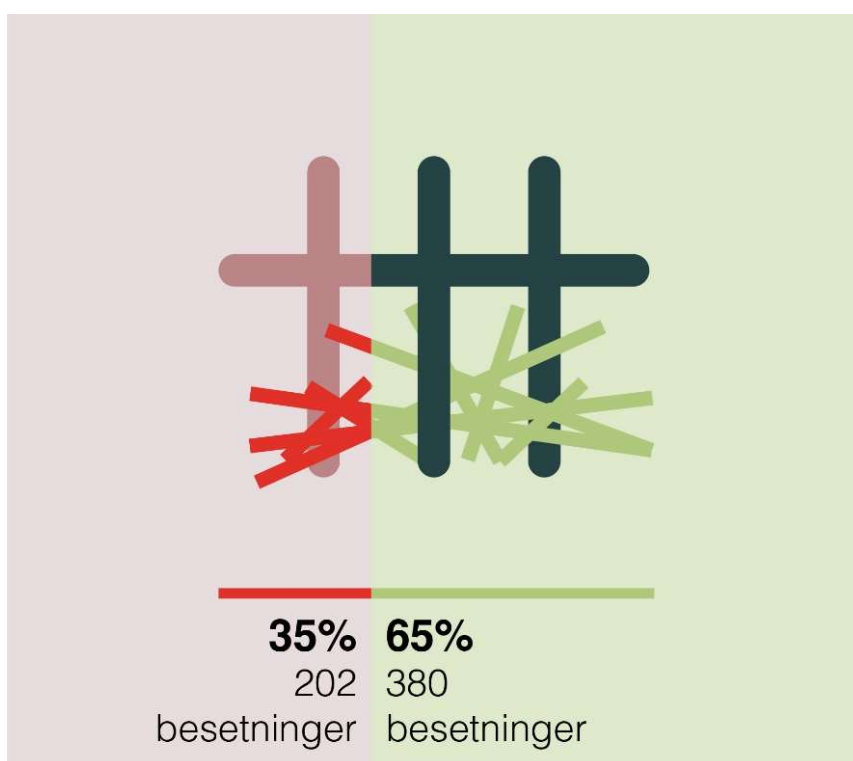
8 Rotemateriale

8.1 Relevant regelverk

Forskrift om hold av svin § 21. *Rotemateriale*

Svin skal til enhver tid ha tilgang på tilstrekkelig mengde materiale som de kan undersøke, rote i og sysselsette seg med. Materiale som for eksempel halm, høy, sagspon, torv, tre(spon), jord eller en blanding av disse kan benyttes. Rotematerialet skal ikke bringe dyrenes helse i fare.

8.2 Funn

- Det ble fattet fire hastevedtak.
- Det ble varslet 168 vedtak.
- Regelbruddene som ikke ble fulgt opp med hastevedtak eller varsel om vedtak, ble fulgt opp med skriftlig veiledning.
- Regelbruddene var forholdsmessig fordelt mellom slaktegris- og smågrisbesetninger.

Årsaker til reaksjoner fra Mattilsynet

Begge produksjonsformene hadde samme type feil. I de aller fleste tilfellene med regelbrudd hadde bonden ikke gitt tilstrekkelig mengde rotmateriale til grisene eller ikke tildelt det hyppig nok. I disse tilfellene hadde ikke grisene rotmateriale tilgjengelig til enhver tid, slik regelverket krever. Som

regel var feilen systematisk og gjaldt alle bingene i besetningen, men i noen tilfeller gjaldt det enkeltbinger. Noen svineprodusenter brukte rotemateriale av for dårlig kvalitet, og hos noen få var rotematerialet tilgriset og uhygienisk.

Totalt 22 svineprodusenter brukte ikke rotemateriale i det hele tatt, eller kun dersom det skulle oppstå et problem med halebiting.

Region sør og vest og region øst var ytterpunktene

16 av de 22 besetningene hvor det ikke ble brukt rotemateriale i det hele tatt (det vil si 73 prosent), var i region sør og vest. Det er godt over det andelen inspeksjoner som ble utført i sør og vest, skulle tilsi. Det var også svineprodusenter i sør og vest som fikk alle de fire hastevedtakene.

Funnene i kampanjen viser at slaktegrisprodusenter i region øst i større grad enn i resten av landet gir slaktegrisene nok rotemateriale.

8.3 Vurdering av funnene

Ikke godt nok

I om lag hvert tredje svinehold fikk ikke grisene nok egnet rotemateriale. Det gjør levemiljøet fattig på stimuli, noe som kan svekke grisenes mentale helse og velferd. Nok rotemateriale har vært et regelverkskrav lenge, og svineprodusentene har hatt tilgang på veiledning om rotemateriale i forkant av kampanjen. Mattilsynet forventet derfor bedre regelverksetterlevelse på dette området.

Dette er et alvorlig funn som berører mange griser. Mattilsynet forventer at alle svineprodusenter sørger for at alle griser får tilstrekkelig rotemateriale.

Rotemateriale forebygger lidelse

Vi ser at mye lidelse kunne vært unngått dersom grisene hadde fått tilgang på mer eller bedre rotemateriale. Dersom grisene ikke får utløp for sin undersøkende adferd, kan det føre til kjedsomhet og frustrasjon. Dette er både en mental belastning for grisene i seg selv, men det kan også føre til halebiting og annen negativ adferd som påvirker andre grisers fysiske velferd.

Halebiting kan også skyldes andre årsaker enn mangel på rotemateriale, men tilgang på rotemateriale av god kvalitet høyner terskelen for at grisene begynner å bite haler dersom de utsettes for andre stressfaktorer.

Mangel på rotemateriale kan kobles til andre regelbrudd

I de fire tilfellene hvor det ble tatt hastevedtak om rotemateriale, var også halebiting et stort problem. Halesår var en av lidelsene som oftest var knyttet til både mangelfull behandling og forebyggende helsearbeid (se sjekkpunktene [«Behandling av syke og skadde dyr»](#) og [«Forebyggende helsearbeid»](#)).

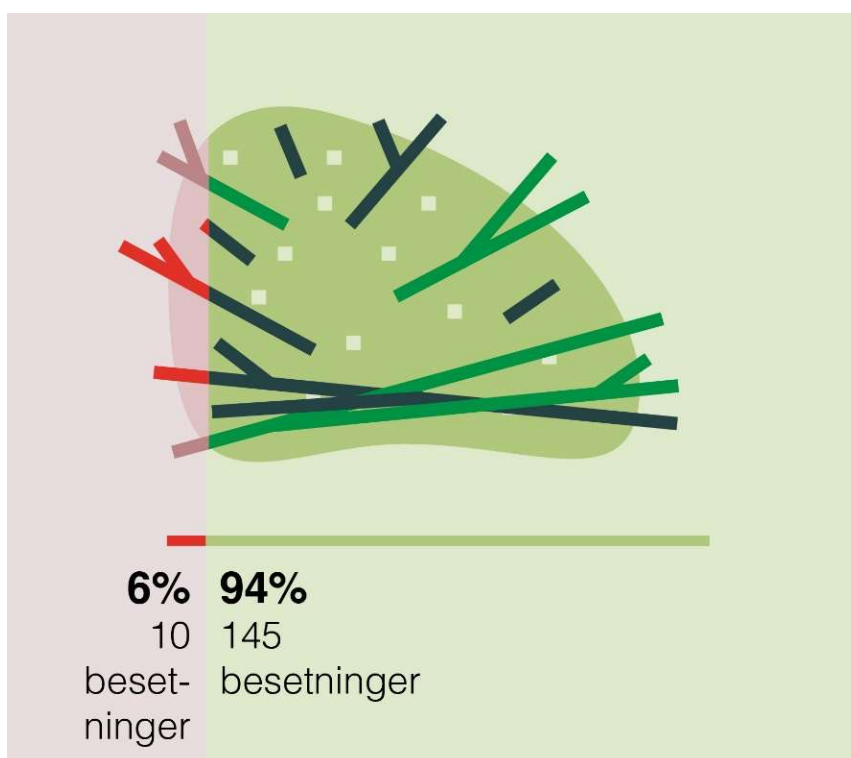
9 Redebyggingsmateriale

9.1 Relevant regelverk

Forskrift om hold av svin § 25. Spesielle bestemmelser for purker og ungpurker femte ledd andre punktum

Fra 3 dager før forventet grising skal purka ha passende materiale til å bygge rede av.

9.2 Funn

- Det ble ikke fattet noen hastevedtak.
- Det ble varslet åtte vedtak.
- Regelbrudd som ikke ble fulgt opp med varsel om vedtak, ble fulgt opp med skriftlig veiledning.

Årsaker til reaksjoner fra Mattilsynet

Av regelbruddene var det ett tilfelle hvor purkene fikk egnet redebyggingsmateriale, men i for liten mengde. I alle de andre tilfellene fikk purkene enten ikke materiale i det hele tatt eller kun strø som redebyggingsmateriale.

9.3 Vurdering av funnene

Få brudd, men alvorlig for dem det gjelder

Det er bra at de aller fleste svineprodusenter tildeler redebyggingsmateriale i tråd med regelverket. Det er viktig, for mangel på redebyggingsmateriale påvirker dyrevelferden svært negativt for de purkene det gjelder.

Purka har en medfødt trang til å bygge rede

Redebygging er et instinkt og naturlig behov hos purker før de skal føde. Det å få tilfredsstilt denne trangten til å bygge rede har mye å si for purkas velferd og forløpet av fødselen. Det er ikke redet i seg selv som stimulerer purka, men det å bygge det.

Strø og redebyggingsmateriale er ikke det samme

Regelverket stiller krav til både rikelig med strø i fødebinger og redebyggingsmateriale. Dersom rikelig med strø kunne regnes som redebyggingsmateriale i seg selv, hadde det ikke vært behov for et eget krav om redebyggingsmateriale. Svineprodusenter som kun bruker strø som redebyggingsmateriale, blir derfor vurdert til ikke å ha tildelt redebyggingsmateriale i det hele tatt. (I [Fagstøtte for inspektører](#) kan du lese mer om hva som er egnet som redebyggingsmateriale.)

Noen inspeksjoner ble utført på et ugunstig tidspunkt

For best å kunne føre tilsyn med bruken av redebyggingsmateriale bør Mattilsynets inspeksjon finne sted på det tidspunktet purka skal føde eller maksimalt tre dager før fødselen. Ikke alle inspeksjoner ble utført i den perioden fordi inspeksjonene var uvarslede og Mattilsynet ikke har oversikt over når purkene i de ulike besetningene skal føde. Dersom en inspeksjon ble utført på et tidspunkt hvor det ikke var fødeklare purker i besetningen, ble observasjonene våre basert på bondens forklaringer om rutineene i besetningen.

10 Fiksering av purker ved grising

10.1 Relevant regelverk

Forskrift om hold av svin § 11. Fiksering og prøvetaking

- Det er ikke tillatt å fikserer svin. Det er likevel tillatt med fiksering i følgende tilfeller:
 - i forbindelse med fôring
 - i forbindelse med veterinærbehandling/inseminering
 - spesielt urolige enkeltdyr under brunst
 - spesielt urolige purker fra grisingstidspunktet og opp til 7 dager etter grising.
- Oppbinding er ikke tillatt som fikseringsmetode. Ved nybygg og ombygging av fødeavdelinger skal det legges til rette for at fiksering ikke er nødvendig.

10.2 Funn

- De aller fleste smågrisprodusentene overholdt reglene for fiksering av purker.
- Det ble avdekket ulovlig fiksering i totalt seks besetninger. To av disse var tilfeldige funn i kombinertbesetninger hvor det var slaktegris som ble inspisert.
- Det ble fattet to hastevedtak.
- Det ble varslet fire vedtak.

Årsaker til reaksjoner fra Mattilsynet

I de seks besetningene vi fant regelbrudd, gjaldt regelbruddene hovedsakelig rutinemessig fiksering av purker etter fødsel. Det innebærer at det ikke bare var spesielt urolige purker som unntaksvis ble fiksert. I et par tilfeller avdekket vi at purker var fiksert før fødsel eller i mer enn sju dager etter fødsel.

10.3 Vurdering av funnene

Svært få tilfeller av ulovlig fiksering

Det er bra at det kun er avdekket noen få besetninger med ulovlig fiksering. Det er mange år siden dette regelverket trådte i kraft, og funnene i kampanjen tyder på at fikseringsreglene for purker er godt kjent blant svineprodusenter.

Mattilsynet ser svært alvorlig på enhver rutinemessig fiksering av purker og særlig på at enkelte svineprodusenter fikserer purker før purkene skal føde eller mer enn sju dager etter at de har født. Regelverket er så tydelig på disse tidsfristene at det ikke kan misforstås.

Fiksering gir betydelig redusert dyrevelferd for purkene det gjelder

Fiksering begrenser i svært stor grad purkas muligheter for å bevege seg. Purka kan ikke snu seg eller gå rundt i bingen. Dersom purka fikseres før hun skal føde, begrenses også muligheten for redebygging kraftig. Purka får derfor betydelig dårligere dyrevelferd så lenge hun er fiksert.

Noen inspeksjoner ble utført på et ugunstig tidspunkt

Når Mattilsynet skal føre tilsyn med bondens rutiner for fiksering av purker, er det ideelle at inspeksjonen finner sted i en periode der det er fødende purker eller purker som nylig har født, i besetningen. I kampanjen har det vært vanskelig å få til dette siden inspeksjonene var uvarslede og Mattilsynet ikke har oversikt over når purkene i de ulike besetningene skal føde. Dersom en inspeksjon ble utført på et tidspunkt hvor det ikke var fødende purker eller nyfødte griser i besetningen, ble observasjonene våre basert på det bonden fortalte om sine rutiner.

11 Arealkrav i binger

11.1 Relevant regelverk

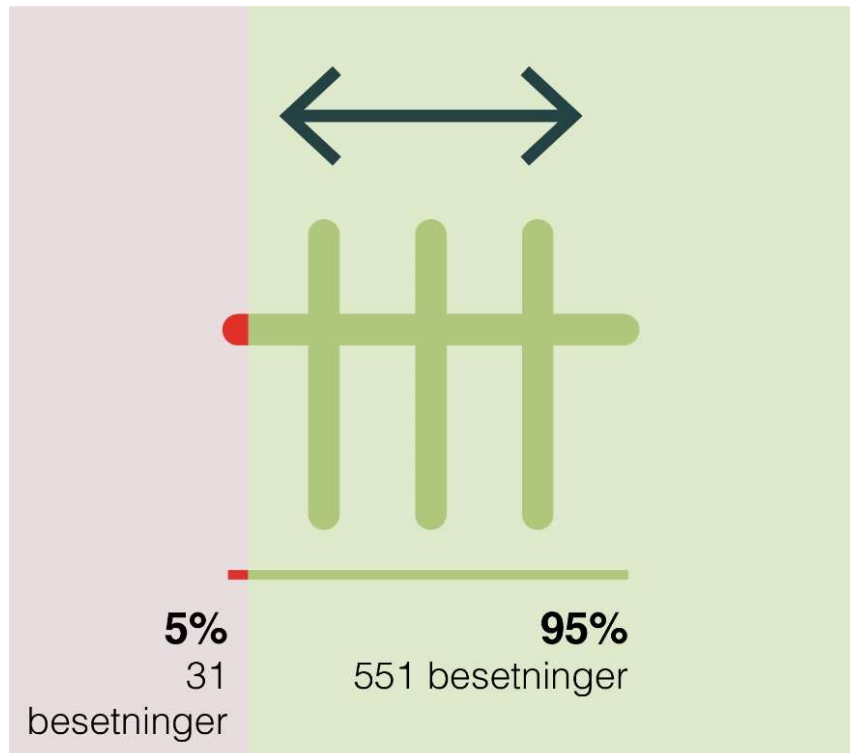
Forskrift om hold av svin § 8. Oppstalling – binger, gulv etc. første ledd andre setning, andre ledd første setning og andre ledd fjerde setning

- Dyra skal kunne legge seg, hvile og reise seg normalt.
- Svin skal ha separat liggeplass og gjødselplass,
- Arealet på liggeplassen skal være stort nok til at alle dyra kan ligge samtidig.

Disse tre paragrafene setter krav til minstemål i binger:

- **Forskrift om hold av svin § 25. Spesielle bestemmelser for purker og ungpurker**
- **Forskrift om hold av svin § 26. Spesielle bestemmelser for smågris, slaktegris og avlsdyr første ledd**
- **Forskrift om hold av svin § 27. Spesielle bestemmelser for råner**

11.2 Funn

- Det ble ikke fattet noen hastevedtak.
- Det ble varslet 18 vedtak.

- Regelbrudd som ikke ble fulgt opp med varsel om vedtak, ble fulgt opp med skriftlig veiledning.
- Regelbruddene var forholdsmessig fordelt mellom slaktegris- og smågrisbesetningene.

Årsaker til reaksjoner fra Mattilsynet

Hos slaktegrisprodusenter gjaldt som oftest regelbruddene for lite total- eller liggeareal. Hos smågrisprodusenter var bruddene jevnt fordelt mellom for korte vegger og for lite total- eller liggeareal.

Rundt 28 prosent av vedtakene gjaldt alle bingene i dyreholdet, mens de øvrige gjaldt forhold i enkeltbinger. Det var ingen bingetyper som utpekte seg.

I halvparten av tilfellene der det ble veiledet, var dyretettheten og arealkravene i tråd med reglene da inspeksjonen fant sted. Det ble likevel gitt veiledning fordi det kunne bli for liten plass og for høy dyretetthet etter hvert som grisene vokste seg større.

11.3 Vurdering av funnene

De fleste grisene hadde nok plass

Grisene i de aller fleste besetningene hadde god nok plass. Det er bra at det er høy grad av etterlevelse av dette kravet i regelverket. Bare fem prosent av besetningene hadde regelbrudd på dette området. Av besetningene med regelbrudd var det kun en håndfull besetninger hvor total- eller liggearealet var for lite i alle eller flertallet av bingene. I de aller fleste tilfellene var regelbruddene knyttet til enkeltbinger.

Griser liker å hvile seg samtidig

Det er viktig at alle grisene i bingen kan ligge på liggearealet samtidig. Gris er flokkdyr som liker å gjøre samme aktivitet samtidig, inkludert det å hvile seg. For lite liggeareal fører til at enkelte griser ikke kan hvile seg samtidig med de andre grisene, eller at de må hvile seg helt eller delvis i gjødselområdet. Dette påvirker grisenes velferd. Det er ukomfortabelt for grisene, og de blir mer utsatt for trekk, sår, infeksjoner og sykdom hvis de må ligge i gjødselområdet.

Trengsel gir dårlig trivsel

For lite totalareal gir for høy dyretetthet, som er negativt for grisenes trivsel og kan føre til frustrasjon, med risiko for følgeproblemer som halebiting. For høy tetthet gjør det vanskeligere for grisene å regulere kroppstemperaturen på varme dager og å nå fram til drikkepunkt, fôr og rotemateriale. I tillegg vil det være vanskeligere å komme seg unna andre griser ved behov. Purker i fødebinger vil kunne ha problemer med å snu seg på en naturlig måte.

Plukkslaktning må skje i tide

Vi er kjent med at det er vanlig å sette inn et høyere antall smågris i bingene i starten, for så gradvis å redusere dyretettheten ved å sende enkelte dyr til slakt på et tidlig tidspunkt. Så lenge grisene til enhver tid har den plassen de har krav på, er denne praksisen grei. Det er imidlertid viktig at bonden har god oversikt og følger med på grisens vekst, og at planen om plukkslaktning følges slik at det til enhver tid er nok areal i bingene. Slakteplanen må være gjennomførbar og for eksempel ta hensyn til om slakteriet kan ta imot grisene til beregnet dato.

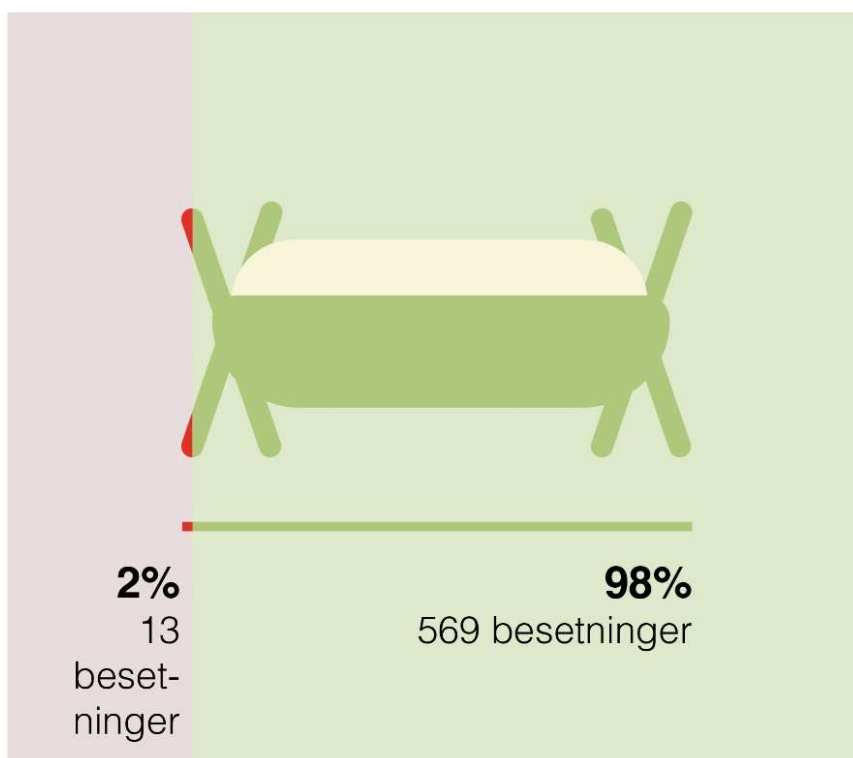
12 Fôringsplass

12.1 Relevant regelverk

Forskrift om hold av svin § 22. Fôr og vann første ledd i siste setning

- Dyra skal kunne ete samtidig dersom de ikke har fri tilgang på fôr, eller det nyttes individuell datastyrt fôring.

12.2 Funn

- Det ble ikke fattet noen hastevedtak.
- Det ble varslet seks vedtak.
- Regelbrudd som ikke ble fulgt opp med varsel om vedtak, ble fulgt opp med skriftlig veiledning.
- Det var oftest brudd på regelverket i smågrisbesetninger, sett i forhold til antallet inspeksjoner som ble gjennomført i de ulike produksjonsformene.

Årsaker til reaksjoner fra Mattilsynet

I tre tilfeller var det for få spiseplasser i alle eller flertallet av bingene. To av disse var i slaktegrisbesetninger og ett var i en smågrisbesetning. De øvrige regelbruddene gjaldt enkeltbinger eller at noen dyr ikke fikk dekket sitt ernæringsbehov.

I noen tilfeller ble det bare veiledet, uten å varsle vedtak. Årsakene til dette var som regel at det bare gjaldt én eller to enkeltbinger, at grisene i disse bingene var jevne i størrelsen, at det ikke var tegn til halebiting, og at grisene snart skulle ut av dyreholdet. Det ble også veiledet i noen tilfeller hvor det ikke var plassmangel ved fôrtroa under inspeksjonen, men hvor inspektørene så at det kunne komme til å bli det etter hvert som grisene ble større.

Størst problem i region sør og vest

Elleve av 13 besetninger med regelbrudd var i region sør og vest, to var i andre regioner.

12.3 Vurdering av funnene

God spiseplass i norske svinebesetninger

På dette sjekkpunktet var det svært god regelverksetterlevelse, og de regelbruddene som ble avdekket, var som regel ikke så alvorlige. Næring er essensielt for ethvert levende vesen, og resultatene fra kampanjen tyder på at de aller fleste grisene i Norge har tilstrekkelig tilgang på mat. Det er Mattilsynet svært fornøyd med. Det ser ut til at det bare er noen få besetninger, hovedsakelig i region sør og vest, som trenger en forbedring på dette punktet.

Plukkslakting av griser må skje i tide

Noen steder var det god nok plass ved fôrtroa under inspeksjonen, men det var fare for at det kunne bli for liten plass dersom grisene vokste seg over en viss størrelse. Noen svineprodusenter fortalte at de plukkslakter griser etter hvert som de blir større, og noen fortalte at de setter en gris fra hver bing over i ledige binger etter hvert.

Ved plukkslakting er det viktig at bonden planlegger å gjennomføre dette tidlig nok, slik at man tar høyde for at det kan bli stopp i leveransen av smågris, eller at slakteriet ikke kan ta imot griser på det ønskede tidspunktet.

Blanding av griser bør unngås

Å ta ut noen griser i hver bing for så å samle disse i en ny bing er en dårlig løsning som kan føre til konflikter mellom grisene. Forskrift om hold av svin § 26 sier at «Blanding av griser fra ulike grupper skal så langt som mulig unngås. Hvis dyr som ikke kjenner hverandre skal blandes, skal dette normalt skje innen én uke etter avvenning». Blanding av griser når de har blitt for store for fôrløsningen, er derfor ikke i samsvar med forskriften og bør ikke brukes.

Både bonde og leverandør har et ansvar for at fôringsanlegget er i tråd med regelverket

I ett tilfelle ble det brukt et fôringsanlegg hvor leverandøren av anlegget beskrev en bruk som ikke var i tråd med regelverket. Dyrevelferdsloven § 8 sier at «Dyreholder skal påse at driftsformer, metoder, utstyr og tekniske løsninger som brukes til dyr, er egnet til å ivareta hensynet til dyrenes velferd». Bonden har altså en plikt til å sørge for at innretninger som kjøpes inn, er i tråd med regelverket, og at man følger produsentens instruksjoner. Dyrevelferdsloven sier imidlertid også at

«Den som markedsfører eller omsetter nye driftsformer, metoder, utstyr og tekniske løsninger til bruk på dyr eller i dyrehold, skal påse at disse er utprøvd og funnet egnet ut fra hensynet til dyrevelferd». Det er svært uheldig at det finnes leverandører som markedsfører innretninger som ikke er i tråd med regelverket.

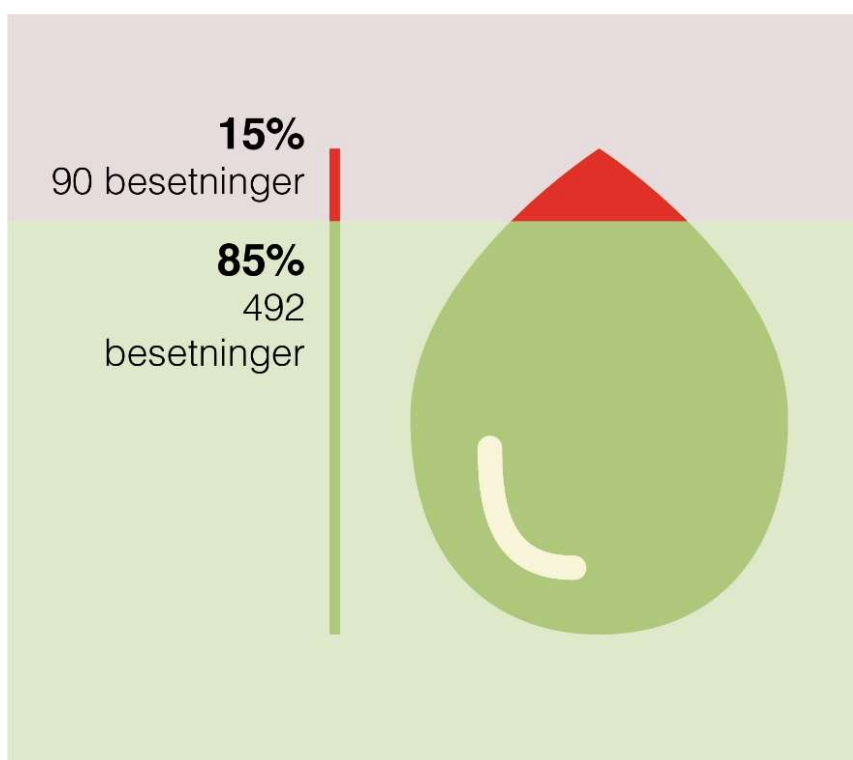
13 Vann

13.1 Relevant regelverk

Forskrift om hold av svin § 22. *Fôr og vann andre ledd og tredje ledd første setning.*

- Alle svin skal til enhver tid ha tilgang på tilstrekkelige mengder drikkevann av akseptabel bakteriologisk og kjemisk kvalitet.
- Automatiske innretninger for tildeling av fôr og vann skal kontrolleres daglig.

13.2 Funn

- Det ble tatt to hastevedtak.
- Det ble varslet 62 vedtak.
- Regelbrudd som ikke ble fulgt opp med hastevedtak eller varsel om vedtak, ble fulgt opp med skriftlig veiledning.
- Regelbruddene var forholdsmessig fordelt mellom slaktegris- og smågrisbesetninger.

Årsaker til reaksjoner fra Mattilsynet

De aller fleste reaksjonene fra Mattilsynet skyldtes enten at det var for få drikkepunkter i forhold til antall griser i bingene, at det var for dårlig kapasitet på drikkeanordningene, eller en kombinasjon av disse. Dette var likt for begge produksjonsformene, men det var noe høyere forekomst av kapasitetsproblemer i smågrisbesetningene og noe høyere forekomst av for få drikkepunkter i slaktegrisbesetningene.

I mange av tilfellene der det ble veiledet, var det fordi antall drikkepunkter i besetningen ble vurdert til å være innenfor regelverket under inspeksjonen, men at det med fordel kunne vært flere drikkepunkter i besetningen for ikke å komme i en sårbar situasjon på et senere tidspunkt.

I fire tilfeller hadde ikke grisene tilgang til vann i det hele tatt på inspeksjonstidspunktet. I disse tilfellene ble vannet som regel tildelt manuelt i traue eller bøtter.

Regelbruddene gjaldt omtrent like ofte alle bingene som enkeltbinger. For enkeltbinger var det slaktegris-, føde- og gjeldpurkebinger som utpekte seg, avhengig av produksjonsform.

13.3 Vurdering av funnene

Viktig at alle griser har tilgang på vann

Det er bra at de aller fleste grisene i Norge kan drikke seg utørste når de vil. Regelbruddene som ble avdekket i kampanjen, varierte i alvorlighetsgrad, helt fra tilfeller hvor det var litt for dårlig vanntilgang, slik at noen griser kanskje ikke kunne drikke akkurat så mye de ville på det tidspunktet de ønsket, til så dårlig vanntilgang at grisene var svært tørste.

Vann er essensielt både for grisenes helse og velferd. Selv om det ble avdekket få alvorlige brudd i kampanjen, er det derfor likevel viktig at regelverksetterlevelsen forbedres på dette punktet.

Vann er avgjørende for grisers velferd

Det var bare fire tilfeller hvor grisene ikke hadde vann tilgjengelig i det hele tatt på inspeksjonstidspunktet. Vi så imidlertid ved flere anledninger at griser var tydelig tørste, og at det enten var for mange griser per drikkepunkt eller for dårlig vannkapasitet til at alle grisene kunne drikke seg utørste innen rimelig tid og når de selv hadde lyst.

Selv om det ikke var så mange av de alvorligste tilfellene, var disse tilfellene til gjengjeld svært alvorlige for de grisene det gjaldt. Vann regnes som det viktigste næringsstoffet av alle, og det er helt grunnleggende for grisers velferd at de kan drikke seg utørste. Det holder ikke at grisene ikke blir dehydrerte, de skal beskyttes mot *fare for unødige påkjenninger og belastninger*. For å oppnå dette må vanntilgangen være så god at grisene ikke kan komme i fare for å bli tørste.

Diegivende purker har et særlig behov for god vannkapasitet

I smågrisbesetningene var det særlig vannkapasiteten i bingene til diegivende purker som var et problem. Purker som dier grisunger har et ekstra stort behov for økt vanninntak, for å veie opp for all melka purkene gir fra seg til grisungene. Hvis diegivende purker får for lite vann, kan det både gå ut over purkenes egen hydreringsgrad og grisungenes næringstilgang. Det er derfor særlig viktig at drikkeanordninger i slike binger har ekstra god vannkapasitet.

Manuell vanntildeling er sårbart

Vi har sett at noen tildeler vann ved å fylle fôrtroa med vann etter fôringen, eller at de bruker bøtter som de fyller med vann to eller flere ganger per dag. I noen tilfeller har dette fungert, men det er helt avgjørende at bonden har gode rutiner for å sjekke at det er vann tilgjengelig, og at vannet ikke er blitt tilgriset. Det er et sårbart system som er avhengig av personer som må gå hyppig innom fjøset. Griser skal ha tilgang til vann til enhver tid. Vannforsyningsystemet må derfor være driftssikkert og fungere også om personer skulle bli syke eller forsinket slik at de ikke får utført stellet til planlagt tid.

14 Tilsyn med veterinærer

Veterinærer fikk også tilsyn

Som en del av svinekampanjen har Mattilsynet gjennomført tilsyn med 121 veterinærer. En egen gruppe inspektører førte tilsyn med veterinærene som hadde utført kastreringer i de smågrisbesetningene som hadde fått kampanjetilsyn. Vi så på legemiddelbruken ved de tre siste kastrasjonene hos hver smågrisprodusent. Smågrisbesetningene var tilfeldig utvalgt, og dermed ble det også et tilfeldig utvalg av veterinærer. Det ble gjennomført ett tilsyn per veterinær.

Tilsynene ble i hovedsak gjennomført digitalt, ved å kontrollere opplysningene som veterinærene hadde rapportert til Mattilsynet. Ved behov for utfyllende opplysninger ble veterinæren kontaktet per telefon. De kontrollerte veterinærene fikk en tilsynsrapport etter kontrollen.

Forhold som har betydning for dyrevelferden og mattryggheten, ble kontrollert

Kastrering av gris er et inngrep som foretas rutinemessig i svineproduksjonen. Det er viktig at inngrepet foretas med riktig valg av legemidler for å ivareta dyrevelferden. Hensikten med disse tilsynene var å se om veterinærene hadde brukt bedøvelse og langtidsvirkende smertestillende ved kastrering av griser. Vi har også kontrollert doser og valg av legemiddel. I tillegg har vi undersøkt om veterinærene har rapportert legemiddelbruken innen sju dager slik regelverket krever, og at det er oppført riktig tilbakeholdelsestid, slik at det ikke slaktes griser med legemiddelrester i kroppen.

14.1 Relevant regelverk

- lov om veterinærer og annet dyrehelsepersonell (dyrehelsepersonelloven)
- lov om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven)
- lov om legemidler m.v. (legemiddeloven)
- forskrift om bruk av legemidler til dyr (erstattet av forskrift om legemidler til dyr 16.09.2022)
- forskrift om melding av opplysninger om utleverte og brukte legemidler til dyr
- forskrift om grenseverdier for legemiddelrester i næringsmidler fra dyr
- forskrift om journal for dyrehelsepersonell

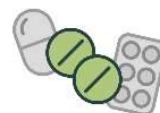
14.2 Funn

Alle kontrollerte veterinærer brukte bedøvelse og smertestillende ved kastrering av gris

Det ble ikke varslet noen vedtak rettet mot veterinærer i kampanjen. Alle de 121 kontrollerte veterinærene hadde brukt smertestillende medikamenter og bedøvelse slik regelverket krever, ved kastrering av gris.

Mange veterinærer fikk skriftlig veiledning

Valg av legemidler og bruk av kaskaden

Riktig rapportering om legemidler

Riktig tilbakeholdelsestid

Riktig bruk av legemidler, herunder dosering

109 av 121 veterinærer fikk veiledning på ett eller flere punkter. Tabellen viser prosentvis fordeling av punktene og antall veterinærer som fikk veiledning.

- 83 prosent av veterinærene fikk veiledning om valg av legemidler og bruk av kaskaden.
- 40 prosent av veterinærene fikk veiledning om riktig rapportering av legemidler til Mattilsynet.
- 12 prosent av veterinærene fikk veiledning om riktig tilbakeholdelsestid.
- 1 prosent av veterinærene fikk veiledning om riktig bruk av legemidler, herunder dosering.

14.3 Vurdering av funnene

Norske griser får bedøvelse og smertestillende ved kastrering

Det er bra at grisene i alle undersøkte tilfeller hadde fått bedøvelse og smertestillende ved kastrering. Dette er også det vi forventer av veterinærer som driver praksis i Norge.

Hovedårsaker til skriftlige veiledninger fra Mattilsynet

1. Valg av legemidler etter kaskadepriippet

Veterinærer skal i størst mulig grad bruke legemidler som er markedsført i Norge for det formålet veterinæren har tenkt å bruke det til. Regelverket åpner imidlertid opp for at veterinæren kan velge et annet preparat, etter gitte kriterier. Dette kalles «kaskadepriippet».

Lidokel-Adrenalin vet[®] er i utgangspunktet ikke et førstevalgspreparat ved kastrering av gris. I 2017 ble preparatet avregistrert for bruk til svin, med forlengelse av tilbakeholdelsestiden som konsekvens. Legemiddelet kan imidlertid brukes i henhold til kaskadeprinsippet dersom veterinæren mener legemiddelet har bedre effekt for formålet enn de preparatene som er registrert for svin. Dette var også årsaken til at veterinærene som fikk kampanjetilsyn, hadde brukt legemiddelet.

Mattilsynet var allerede før kampanjen klar over at mange brukte legemiddelet Lidokel-Adrenalin vet[®] som lokalbedøvelse ved kastrering av gris. Vi vurderte det derfor slik at det var gunstig å veilede om valg av legemidler og kaskadeprinsippet i tilsynsrapportene til dem som brukte dette legemiddelet. Veterinærene hadde altså ikke brutt regelverket selv om de fikk en skriftlig veiledning. Ved å veilede kunne vi bidra til en økt bevissthet rundt valg av legemidler.

2. Rapportering av legemidler til Mattilsynet innen sju dager

De skriftlige veiledningene som ble gitt om rapportering av legemidler til Mattilsynet, dreide seg i all hovedsak om rapporteringshastighet. Det forekom også at enkelte veterinærer rapporterte antall kull kastret istedenfor antall grisunger kastret.

3. Riktig tilbakeholdelsestid

Alle veiledninger som angikk tilbakeholdelsestid, ble gitt fordi det var for kort tilbakeholdelsestid for Lidokel-Adrenalin vet[®].

Disse veiledningene angikk ikke forhold som hadde noen konsekvenser for grisenes velferd. Én veterinær fikk veiledning om legemiddeldosering, og vedkommende ville endre praksis umiddelbart.

Oppdaget tekniske problemer med rapportering

Vi har inntrykk av at det er få veterinærer som rapporterer direkte i Mattilsynets skjematjeneste. De fleste som rapporterer manuelt, bruker Dyrehelseportalen. Andre overfører data fra sitt journalsystem.

Vi oppdaget en del tekniske problemer for veterinærer som rapporterte sin legemiddelbruk. Bruk av utgåtte preparatnavn førte til stopp i overføringen fra Dyrehelseportalen til Mattilsynet for alle legemidler som ble rapportert samtidig med det utgåtte preparatet. Opplysningene lå i Dyrehelseportalen, men Mattilsynet fikk dem ikke. Veterinæren fikk ingen feilmelding om dette. Det samme skjedde tidvis ved overføring fra journalprogrammet Sanimalis.

15 Organisering, bakgrunn og gjennomføring

15.1 Organisering av tilsynskampanjen

«Nasjonal tilsynskampanje om velferd for svin 2021–2022» er et tilsynsprosjekt. Et tilsynsprosjekt er et tidsavgrenset prosjekt hvor Mattilsynet kontrollerer om virksomheter i en gitt bransje etterlever regelverket. Tilsynet er koordinert, både i tid og i innhold. Mattilsynet får på denne måten nyttig informasjon om tilstanden på området, samtidig som vi bidrar til bedre regelverksetterlevelse.

I forkant av tilsynskampanjen har inspektørene fått opplæring i hvordan kampanjetilsynene skulle gjennomføres, og hvordan vi skulle bruke de ulike reaksjonsformene våre. Det er avdeling regelverk og kontroll og seksjon dyrevelferd ved Mattilsynets hovedkontor som har hatt det overordnede ansvaret for tilsynskampanjen. Planleggingen og oppfølgingen har vært delegert til region øst.

15.2 Bakgrunnen for tilsynskampanjen

I 2017–2018 gjennomførte Mattilsynet i Rogaland et lokalt tilsynsprosjekt som omhandlet dyrevelferd for slaktegris i Rogaland. I dette prosjektet fant vi avvik i 73 prosent av besetningene vi inspiserte. De fleste regelbruddene gjaldt behandling av syke og skadde dyr eller mangel på rotemateriale. Funnene viste at mange av slaktegrisene i besetningene som ble inspisert i Rogaland, ikke hadde god nok dyrevelferd.

I juni 2019 viste NRK Brennpunkt filmen «Griseindustriens hemmeligheter». Filmen var basert på skjulte opptak. Den viste klare lovbrudd med uakseptabel behandling av svin på flere gårder. Blant annet ble det vist dårlig oppfølging av syke og skadde dyr, ulovlige avlivingsmetoder og ulovlige kastreringsmetoder utført av både dyreeier og av veterinær. Filmen viste at flere hadde kunnskap om regelverket, men manglet forståelse eller motivasjon nok til å følge det. Filmen ble tatt opp i en femårsperiode fram til 2016.

Tilsynsprosjektet i Rogaland og Brennpunkt-filmen viste at det var behov for bedre kunnskap om status for dyrevelferden i norsk svinehold på landsbasis.

Det var også en økende interesse for dyrevelferd i samfunnet. Næringen var i gang med å lage dyrevelferdsprogram for å sikre god etterlevelse av dyrevelferdsregelverket. Norge var, og er, i verdensklasse på dyrevelferd. Regelverket vårt var, og er, av de strengeste i verden, men det hjelper ikke med et strengt regelverk hvis det ikke følges. Det var derfor også et behov for å undersøke i hvilken grad norske svineprodusenter oppfyller kravene i regelverket, og om det er behov for oppdatering av regelverket og tilhørende veiledninger.

15.3 Regelverket vi har ført tilsyn etter

I kampanjen ble det ført tilsyn etter følgende regelverk:

Tilsyn med svinehold:

- lov om dyrevelferd (dyrevelferdsloven)

- forskrift om hold av svin
- forskrift om velferd for produksjonsdyr

Dyrevelferdslovens bestemmelser om velferd for svin er nærmere utdypet og konkretisert i forskrift om hold av svin og forskrift om velferd for produksjonsdyr. Forskriftene inneholder blant annet krav til oppstalling og liggeplass, tilgang til tilstrekkelig rotemateriale og redebyggingsmateriale, tilgang til fôr og vann og dyreholders tilsyn og stell. I tillegg til de konkrete bestemmelsene i regelverket gir Mattilsynets veiledere utdypende informasjon om hva som normalt skal til for å oppfylle kravene i regelverket.

Tilsyn med veterinærer:

- lov om veterinærer og annet dyrehelsepersonell (dyrehelsepersonelloven)
- lov om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven)
- lov om legemidler m.v. (legemiddeloven)
- forskrift om bruk av legemidler til dyr (erstattet av forskrift om legemidler til dyr 16.09.2022)
- forskrift om melding av opplysninger om utleverte og brukte legemidler til dyr
- forskrift om grenseverdier for legemiddelrester i næringsmidler fra dyr
- forskrift om journal for dyrehelsepersonell

Regelverket bør være kjent

Alle dyreholdere er forpliktet til å kjenne både lover og forskrifter. Dette gjelder uansett om man har én hund hjemme eller 200 griser i fjøset.

Forskrift om hold av svin stiller en rekke krav til oppstalling, tilsyn og stell av griser. Forskriften er fra 2003, og selv om den har blitt oppdatert flere ganger, forventer Mattilsynet at innholdet i forskriften er godt kjent for svineprodusenter.

Næringen har også egne kurs- og rådgivningstilbud som omhandler hold av svin. Både Mattilsynet og rådgivningstjenesten har utarbeidet flere anbefalinger for hold av svin som er tilgjengelige på nett.

En viktig del av kampanjen har vært å bidra til å gjøre det enklere for bonden å gjøre rett. Mattilsynet har vært opptatt av å gi god veiledning om regelverket og dyrevelferd for svin. Det har vi gjort både under inspeksjonene og gjennom at veiledningsmaterialet for inspektørene ble publisert på våre nettsider, slik at det også var tilgjengelig for alle svineprodusenter. På den måten har også svineprodusenter som ikke var plukket ut for kampanjetilsyn, fått ta del i kunnskapen.

Ved oppstart av kampanjen fikk alle svineprodusenter et informasjonsbrev om kampanjen fra Mattilsynet i Altinn eller per brevpost, med lenke/nettadresse til Mattilsynets nettside for kampanjen.

Veterinærer skal være kjent med regelverk som omhandler veterinærpraksis. Privatpraktiserende veterinærer i stordyrpraksis fikk et eget brev med informasjon om tilsynet med veterinærer som kastrerer gris.

15.4 Mattilsynets reaksjonsformer for å sikre at regelverket følges

Mattilsynet kan reagere på flere måter ved regelbrudd

Mattilsynet fører tilsyn med at personer som har ansvar for, dyr følger regelverket. Vi har flere reaksjonsformer (også kalt «virkemidler») vi kan bruke for å sikre at regelverket følges. Ved brudd på regelverket kan vi blant annet

- veilede om regelverket eller påpeke dyreholderens plikt til å følge regelverket
- gi pålegg og forbud som sikrer at regelverket følges
- ilegge tvangsmulkt for å tvinge dyreholderen til å etterleve pålegg eller forbud
- ta dyr i midlertidig forvaring
- avvikle dyrehold
- ilegge overtredelsesgebyr
- ilegge forbud mot aktiviteter etter dyrevelferdsloven, for eksempel forbud mot å eie, stelle eller ha ansvar for dyr
- melde dyreholderen til politiet

Når Mattilsynet oppdager at noen bryter reglene for hold av dyr, skal Mattilsynet reagere for å sikre at reglene blir fulgt i framtiden. I de fleste tilfeller vil den som har ansvaret for dyra rette opp feilen når vi har påpekt at man har plikt til det, eller gitt pålegg om utbedring.

Hvis dyreholderen derimot ikke følger opp veiledning eller pålegg, benytter vi det som kalles opptrappende virkemiddelbruk for å oppnå at regelverket etterleves. Dette betyr at vi fatter nye vedtak med «strengere» og mer inngripende reaksjonsformer. Da kan Mattilsynet for eksempel bestemme at dyreholderen må betale tvangsmulkt, eller vi kan gi forbud mot bestemte aktiviteter, avvikle dyreholdet eller ta dyr i midlertidig forvaring. Hvis regelbruddet er svært alvorlig, kan vi gi et overtredelsesgebyr eller anmelde dyreholderen til politiet.

Du kan lese mer om de vanligste reaksjonsformene [på våre nettsider](#).

Mattilsynets reaksjonsform skal være minst mulig inngripende

I kampanjen har vi som oftest fulgt opp regelbrudd med varsel om vedtak om at vi vil pålegge bonden å rette på noe. Vedtak uten forhåndsvarsel (hastevedtak) er benyttet i de tilfellene hvor det haster så mye å få rettet opp forholdet at det ikke er tid til å forhåndsvarse om vedtaket. I noen tilfeller har det vært forhold som tilsa at vedtak ikke var nødvendig. Eksempler på dette kan være om bonden allerede er i ferd med å rette opp regelbruddet, eller hvis bruddet gjelder et fåtall binger og skyldtes at bonden ikke var klar over problemet, men gjerne vil rette på det når Mattilsynet gjør oppmerksom på det. I slike tilfeller kan det være tilstrekkelig med en skriftlig veiledning.

Reaksjonsformen skal ikke være strengere eller mer inngripende enn det som er nødvendig for å oppnå at regelverket følges. Mattilsynet skal reagere mest mulig likt på lignende saker.

15.5 Hvordan ble tilsynskampanjen gjennomført?

Viktige mål med kampanjen

- Få oppdatert kunnskap om hvordan griser i Norge har det, hvorvidt regelverk som har betydning for grisers velferd, etterleves, og på hvilke områder det er behov for forbedring.
- Undersøke om veterinærer bruker smertestillende og bedøvelse ved kastrasjon av gris.
- Vurdere om det er behov for endringer i regelverket eller veiledningsmateriellet.
- Gi god veiledning til bonden, slik at det blir enklere for bonden å gjøre rett.
- Ha god dialog med svineprodusenter, næringsorganisasjoner og andre interessenter.
- Bidra til en enhetlig tilsynspraksis i Mattilsynet.

Vi førte tilsyn med slaktegris- og smågrisbesetninger

Det var 2558 svinehold i Norge i begynnelsen av 2020, ifølge Veterinærinstituttet. Tallene er hentet fra to kilder: søknad om produksjonstilskudd og leveranseregisteret for slakt.

Ulike produksjonsformer kan ha ulike utfordringer. For at Mattilsynet skulle ha kapasitet til å gjennomføre et tilstrekkelig antall inspeksjoner i hver produksjonsform til å kunne trekke ut statistikk, kunne vi ikke inkludere alle produksjonsformer.

For å få et godt bilde av situasjonen i svinebesetninger valgte vi å inspisere slaktegrisbesetninger hvor det slaktes minst elleve griser i året, og smågrisbesetninger. Disse produksjonsformene utgjør storparten av norsk svinenæring.

Veterinærinstituttet valgte ut dyreholdene tilfeldig

For å få en oversikt over velferden for svin i Norge var det viktig å inspisere tilfeldig utvalgte dyrehold. Dersom utvalget hadde vært risikobasert, slik Mattilsynet vanligvis jobber, ville vi sannsynligvis endt opp med en høyere andel regelbrudd enn det som er representativt for hele svinenæringen.

Veterinærinstituttet plukket ut tilfeldige besetninger i begge produksjonsformene. Svinebesetningene var fordelt over hele landet. Antallet inspeksjoner i hver region sto i forhold til det totale antallet svinehold i regionen. I områder med mange svinebesetninger har vi derfor gjennomført inspeksjoner i flere besetninger enn i områder med få.

Uvarslede inspeksjoner

Inspeksjonene skulle som hovedregel være uvarslede, men kunne unntaksvis varsles etter gitte kriterier. For eksempel kunne man varsle bonden om inspeksjonen på forhånd hvis man måtte reise med fly for å komme til svineholdet, eller hvis man hadde kjørt mange bomturer til en svinebesetning. Bare seks av inspeksjonene ble varslet til bonden på forhånd.

Mål om 600 inspeksjoner

Vi satte oss et mål om å inspisere 600 svinebesetninger i kampanjen.

I løpet av kampanjeperioden inspiserte vi 582 svinebesetninger, det vil si en måloppnåelse på 97 prosent, noe Mattilsynet er fornøyd med. Det er flere grunner til at Mattilsynet ikke kom helt i mål med 600 inspeksjoner, blant annet koronapandemien, håndtering av kjæledyr fra Ukraina og flere utbrudd av alvorlig smittsomme dyresykdommer. Disse hendelsene førte til at Mattilsynet

måtte omprioritere noen ressurser, inkludert en del av de inspektørene som skulle gjennomføre kampanjetilsyn. Én av konsekvensene ble at kampanjeperioden ble forlenget fra juni 2022 til oktober 2022.

Kontroll av forhold som betyr mye for grisenes daglige velferd

I hvert svinehold ble åtte eller ti sjekkpunkter kontrollert, avhengig av om det var en slaktegrisbesetning eller en smågrisbesetning.

Basert på innspill fra næringsorganisasjoner, dyrevernorganisasjoner, andre interessenter, Veterinærinstituttet og Mattilsynets egen kompetanse og erfaring valgte Mattilsynet ut sjekkpunkter som har stor betydning for grisenes daglige velferd.

For at inspeksjonene ikke skulle bli for omfattende, valgte vi bort noen krav i regelverket. Eksempelvis er brannvarslingsanlegg og smittesluse viktige ting å ha på plass for å unngå å påføre dyra lidelse ved eventuell brann eller ved sykdomsutbrudd i området, men det har mindre betydning for den daglige velferden til hver enkelt gris.

- Sjekkpunktene *behandling av syke og skadde dyr og forebyggende helsearbeid* ble inkludert fordi sykdom og skader påfører grisene direkte smerte og lidelse.
- *Dokumentasjon* ble inkludert fordi det hjelper bonden til å få oversikt og være bevisst på ulike sykdoms-/skadeforekomster i besetningen og håndtering av disse.
- Oppholds- og liggeplassen har mye å si for dyras komfort i det daglige. Det er viktig at alle grisene får plass til å ligge og hvile og å bevege seg, og at liggeplassene er rene, tørre og bekvemme. Vi inkluderte derfor sjekkpunktene *strø* og *arealkrav* i kampanjen.
- Griser har et medfødt behov for å rote med trynet sitt i jorda. Uten mulighet for dette kan de bli rastløse og frustrerte og finne andre ting å sysselsette seg med, som for eksempel å bite på andre grisers haler. Mangel på rotemateriale er derfor både et dyrevelferdsproblem for griser som ikke får utøvd sin naturlige adferd, og for griser som blir bitt på, som følge av mangel på rotemateriale. Griser som holdes inne på gulv, har ingen mulighet for å rote i jorda. Det er derfor viktig at de får tilført rotemateriale som egner seg å rote i. I forkant av at purker skal føde, har de et særlig stort behov for å lage rede ved å dandere materialer de finner i naturen. Vi valgte derfor å ta med både sjekkpunktene *rotemateriale* og *redebyggingsmateriale* (sistnevnte kun i smågrisbesetninger) i denne kampanjen.
- I smågrisbesetninger valgte vi også å ta med sjekkpunktet *fiksering av purker ved grising* fordi fiksering har store konsekvenser for purkas bevegelsesfrihet. Fiksering ved grising er i utgangspunktet forbudt og skal bare brukes helt unntaksvis etter gitte kriterier.
- Det er grunnleggende for alle grisers liv at de har tilgang til fôr og vann. Vi inkluderte derfor sjekkpunktene *fôringplass* og *vann* for å undersøke om alle grisene har tilstrekkelig tilgang på fôr og vann.

Inspektørene fikk opplæring før tilsynskampanjen startet

For å sikre en enhetlig tilsynspraksis ble det utviklet en egen fagstøtte til inspektørene og egne inspeksjonsmaler for slaktegris- og smågrisbesetninger.

[Fagstøtten for inspektørene](#) tok for seg alle sjekkpunktene i kampanjen. For hvert sjekkpunkt kunne inspektørene finne aktuelt regelverk, relevante ting å undersøke ved inspeksjonen, informasjon om hvordan de kunne tolke observasjoner, og hvordan eventuelle regelbrudd burde følges opp i etterkant. Denne fagstøtten har vært tilgjengelig for svineprodusenter og publikum på Mattilsynets nettside (mattilsynet.no/svinekampanje) gjennom hele kampanjeperioden.

Alle inspektørene som skulle gjennomført inspeksjoner i sveinekampanjen, måtte delta på et opplæringswebinar i forkant av tilsynsperioden. I webinarer gjennomgikk vi bakgrunnen for kampanjen, kriterier for utvalget av besetninger, relevante rutiner før, under og etter inspeksjonene, smittevernsrutiner, sjekkpunkter for inspeksjonen og hvor inspektørene kunne finne informasjon om kampanjen og støttedokumenter. Inspektørene fikk også en innføring i praktisk bruk av fagstøtten.

I etterkant av webinarer, og før inspektørene kunne gjennomføre kampanjetilsyn, måtte de også se opplæringsvideoer med informasjon om hvert enkelt sjekkpunkt.

Inspektører som begynte i Mattilsynet på et senere tidspunkt, eller som ikke hadde mulighet til å delta på webinarer, måtte se det i opptak.

Tilsynskvittering og inspeksjonsrapport dokumenterte inspeksjonene

Ved slutten av, eller like etter, hver inspeksjon fikk bonden en tilsynskvittering. Denne oppsummerte Mattilsynets observasjoner fra inspeksjonen. Bonden fikk også se eventuelle bilder Mattilsynet hadde tatt under inspeksjonen. Tilsynskvitteringen dannet grunnlaget for inspeksjonsrapporten, som bonden fikk tilsendt senere. Inspeksjonsrapporten inneholdt blant annet inspektørens vurdering av observasjonene, beskrivelse av eventuelle regelbrudd og oppfølging av disse.

Grunnlaget for tallene i sluttrapporten

Sluttrapporten er basert på opplysninger som Mattilsynet har registrert i tilsynssystemet MATS. Alle opplysningene ble hentet ut av MATS da tilsynsperioden var ferdig. Så ble datamaterialet bearbeidet, slik at det kunne danne grunnlaget for funnene som er presentert i denne sluttrapporten.

Sluttrapporten omfatter altså bare regelbrudd og reaksjoner som Mattilsynet har registrert i MATS. Besetninger hvor Mattilsynet ikke har registrert regelbrudd, regnes altså i sluttrapporten som besetninger uten regelbrudd.

Etter at rapporten ble publisert har vi sett at det finnes avvik mellom det som er registrert som regelbrudd i vårt system og det som står skrevet i tilsynsrapportene våre. Det forandrer likevel ikke hovedkonklusjonene fra rapporten om at tilstanden i svinenæringen ikke er god nok.

I åtte tilsynsrapporter har vi varslet vedtak eller påpekt plikt, uten å registrere verken regelbrudd eller reaksjon i MATS. Disse burde vært registrert, slik at besetningene ble regnet som besetninger med regelbrudd og dermed regnet med i oversiktene over antall regelbrudd.

Én besetning ble tatt ut av grunnlaget for sluttrapporten ved en feil. Etter en ny vurdering, ser vi at dette svineholdet likevel burde vært med i grunnlaget.

I en del av sakene har Mattilsynet konstatert regelbrudd i tilsynsrapporten og veiledet bonden om regelverket, men uten å registrere det i MATS. Dette burde ha vært registrert. Vi ser at det er noe ulik praksis i organisasjonen rundt hvordan regelbrudd som følges opp med veiledning, blir registrert. Mattilsynet er i ferd med å gjennomføre store endringer i MATS, som vil sikre at alle regelbrudd og reaksjoner i framtiden blir registrert i MATS.

I en del av sakene uten registrerte regelbrudd har Mattilsynet beskrevet forhold som kan tyde på regelbrudd i dyreholdet, men uten å konstatere regelbrudd. Dette kan skyldes at Mattilsynet har lagt vekt på forhold som ikke framgår klart av tilsynsrapporten. På tilsynet gjør vi observasjoner, ser på historikken og har dialog med bonden. På dette grunnlaget vurderer vi om det er regelbrudd, og eventuelt hvilken reaksjonsform som er aktuell. Selv om noe kan se ut som regelbrudd når man i ettertid leser og ser på bilder i tilsynsrapporten, kan det altså være forhold som gjør at det etter Mattilsynets skjønsmessige vurdering likevel ikke var riktig å konstatere regelbrudd.

Evalueringsnotat

Erfaringer prosjektgruppa har gjort seg gjennom forberedelsene og gjennomføringen av kampanjen, vil bli beskrevet i et internt evalueringsnotat slik at Mattilsynet kan iverksette nødvendige, interne forbedringer og dra nytte av erfaringene ved framtidige tilsynsprosjekter. Inspektørene har også svart på en spørreundersøkelse, og data fra denne vil bli inkludert i evalueringsnotatet.

Dialog med næring, svineprodusenter og andre interessenter

I planleggingsfasen av kampanjen ble det gjennomført et oppstartsmøte der nærings- og interesseorganisasjoner ble invitert. Representanter fra Norsvin, Kjøtt- og fjørfebransjens Landsforbund (KFL), KSL/Norsk Mat (tidligere Matmerk), Nortura, Norges Bondelag, Animalia, Norsk Dyreomsorg, Den norske veterinærforening (DNV), NOAH, Dyrebeskyttelsen Norge og Dyrevernalliansen deltok. Alle representantene ga prosjektgruppa nyttige innspill til kampanjen og hvordan de ønsket å bli involvert i den videre prosessen.

I starten av kampanjeperioden holdt Mattilsynet lokale eller regionale møter med privatpraktiserende veterinærer, KSL-revisorer og næringens rådgivere for å informere om kampanjen og bidra til at personer som normalt veileder bonden, hadde en god og felles forståelse av kravene i regelverket.

Underveis i kampanjen har både nærings- og interesseorganisasjoner blitt invitert til møter hvor Mattilsynet har presentert foreløpige resultater. I tillegg til organisasjonene nevnt over har Nettverk for dyrs frihet og MatPrat blitt invitert til disse møtene.

Mattilsynet har flere ganger gjennom kampanjeperioden blitt invitert til å holde foredrag om svinekampanjen på møter og kongresser for svineprodusenter og veterinærer. Dette har vi deltatt på så langt det har latt seg gjøre.